

Hiritar izaten ikasten

CONCEPCIÓN NAVAL | ELENA ARBUÉS | CHARO SÁDABA

PARLAMENTO DE NAVARRA
NAFARROAKO PARLAMENTUA

Universidad
de Navarra

AURKIBIDEA

AURKEZPENA	3
LIBURU HAU NOLA ERABILI	5
GIZARTE BERTUTEETAN HEZTEA	7
GIZARTE BERTUTE BATZUEI BURUZ	10
BEGIKOTASUNA / ADEITASUNA	13
ESKUZABALTASUNA / LIBERALITATEA	17
ESKERTASUNA	22
JUSTIZIA	27
PARTE-HARTZEA	33
ERRESPETUA	38
ERANTZUKIZUNA	45
ELKARTASUNA	49
ONDORIO MODURA	53
BIBLIOGRAFIA	55
GEHIAGO JAKITEKO	56

Hiritar on bat izateak zer esan nahi duen jakin dezakegu, baina izateko gura eduki behar da. Gure proposamena hiritar on baten edozein ekintzetan komunak diren gizarte jarrerengatik apustua egitea da: **altruismoa, baikorra, erantzukizuna** –sozial zein politikoa–, **errespetua, leialtasuna** eta **justizia**. Hiritar on batek gizarte baten parte dela badaki eta sentitzen du. Ez da inoiz bakarrik jarduten eta bere onura hutsa bilatzen, bizitza kolektiboaren hobekuntzan, gustu handiz, parte hartu nahi baitu. Politika eta gizarte gaiekin lotura duen edozeren funtzionamendu zuzenari buruz arduratuko da. Baina kezka hori benetakoa izan dadin, **hiritar onak tolerantzia, adikorra izan beharko du**, berea ez diren beste iritziak kontrastatzera irekia egon beharko du. Alegia, begirunetsua izan beharko da.

Orain bai, “errespetatzea” ez da “baimentzea”, “onartzea” edota besteen ekimenei “baimena ematea” terminoen sinonimo bat, guztiontzako onuragarria dena lortzeko gizartearen partaide diren besteek sustatzen dutenarekin identifikatzearekin baizik; beti zentzu kritiko batekin, printzipio propioei uko egin gabe eta justiziara bideratuta legitimoki eraturako autoritatea onartuz.

Hiritar on baten ezaugarri guzti hauek –altruismoa, erantzukizuna, errespetua, leialtasuna eta zentzu kritikoa, justizia– lehenik familian garatzen dira, baina baita eskolan ere, eta elkarbizitza estilo egoki bat eratzeko erreferenterik onenak dira.

LIBURU HAU NOLA ERABILI

Orrialde hauek etorkizuneko hiritarrak hezteko erantzukizuna eta zeregina dutenei lagungarri izateko helburua dute. Lehen zein bigarren hezkuntzako ikasgeletan hiritar hezkuntzarekin lotutako eduki edota ikasgaiak irakasten dituzten irakasleei zuzenduta dago.

Liburuko honek jasotzen dituen testuak **Nafarroako Unibertsitateko Hiritar Parlamentuko** ikerketa taldearen fruitu dira **Nafarroako Parlamentuarekin** izenpetutako hitzarmenari esker. **Hiritartasun aktiboago bat sustatzea** da talde honen helburuetako bat, pentsamendu askoren ondoren, alor honetan gazteenen formakuntza nola hobetu proposatzen duena. Ardura honen ondorio bezala, 2010etik aurrera hainbat jarduera eta ekimen eraman dira aurrera eta 2013an hiritar identitate baten eraketa prozesuko gizarte jarrerarik garrantzitsuenak islatzen dituen ikus-entzunezko edukiak garatzeko proiektu batek eitea hartu zuen.

Bideo hauek egiterako orduan, ikus-entzunezko hizkun-tzaren elementuak kontutan hartu dira beti: laburtasuna, alderdi bisualen garrantzia, ikus-entzunezko narratiba ulertzearen beharra, etab. Dena den, bideoak eratzeko oinarriztat erabilitako gidoiak sortzeko testuak materiala testuinguruan jarri, gehiago jakin, edota gairen batean gehiago sakondu nahi dutenentzat erabilgarriak izan daitezkeela uste dugu. Eta honela sortu zen liburu honen ideia, ikus-entzunezko erreferentziak hauen sorburu diren hausnarketa teorikoekin uztartzen dituena.

Gure helburua hiritartasuna eta hiritar hezkuntzarekin erlazionatutako unitate didaktikoak garatzen ari direnei laguntzea da, ikasgelan ikasleekin erabil daitezkeen material desberdin eta dibertigarriak eskura izatea erabilgarria izan daitekeela ulertuz, baina ikasgaiaren edukietan irakaslearen alde aurreko formakuntza bat beharrezkoa dela ere, batzuetan oinarri sendoago eta sostengu bibliografia gehiagorekin.

Liburuak egitura ximple bat aurkezten du: **Gizarte bertuteetan heztea** kapituluak gizarte bertute edota jarrerren eta gizabidearen arteko erlazioa azaltzen du, eta gazteei hiritar hobeak izaten lagunduko dieten ohiturak bereganatzen laguntzearen garrantzia ere. Ondoren, landutako zortzi **gizarte jarrerak** biltzen dira: **begikotasuna, esku-zabaltasuna, eskertasuna, justizia, parte-hartzea, errespetua erantzukizuna** eta **elkartasuna**. Testu bakoitza bideoaren eskema jarraitzen duten hiru ataletan banatzen da: zertan datza gizarte jarrera hori? nola adierazten da? eta, azkenik, nola hezten da ohitura horren eskuratzean? Testu bakoitzaren amaieran, interesdunak sakontzeko aukera eduki dezan bibliografia helarazten da. Bideoa lotura eta QR edo bidi kode baten bitartez sarbidea ere helarazten dira.

Bideoak ikasgelan erabiltzeko eta ideia garrantzitsuenak laburki azaltzeko eduki erakargarri eta xumea izan daitezkeela uste dugu. Hortik aurrera, irakaslearen papera ezinbestekoa da ez soilik ezagutza transmititzeko, ikasleengan benetako interes bat sorrarazteko eta pertsonalki gaian nahas daitezen lortzeko ere baizik. Liburu honen izaera aplikatua dela medio, egileak ekimen hau aberasten lagun dezaketen ideia, iradokizun eta esperientzia praktikoak jasotzea eskertuko lukete. Korreo elektronikoz bidal daitezke honako helbidera: parlamentaoacivico@unav.es.

GIZARTE BERTUTEETAN HEZTEA

Bertutea egoki jokatzera bultzatzen gaituen ohitura da (QUINTANA, 1998). Etimologikoki indarra esan nahi du, bere natura kontrolatu eta antolatzeko pertsona bakoitzak egiten duen esfortzua baita. **Bertute orok pertsonak hobe izatera bultzatzen ditu.** Gizartea osatzen duten pertsonen arabera existitzen denez, zenbat eta hobeak izan pertsonak hobeak izango da gizartea ere. Gizarte bertuteei buruz hitz egiten dugunean, besteentzako, gizartearentzako gainera zerbitzua-
ren errazte paper bat jokatzeko dutenei buruz ari gara (ISAACS, 2000). Esan liteke ongizate komuna bermatzen dutela.

Enpresa mundutik giza formakuntza oso bat eta pertsonalitate heldu bat edukitzearen beharra mahai-gaineratzen dute, erantzukizuna onartuz erabakiak hartzeko prest dagoena. Horretarako gauzak zergatik eta zertarako egiten diren jakiten laguntzen duen formakuntza etiko bat beharrezkoa da (ALTAREJOS, 1991). Bertute terminoa bibliografian kompetenziarenarekin lotuta agertzen da. Kompetentzietan oinarritutako hezkuntza bat formakuntza integral baten ikuspuntuarekin bat datozen printzipio pedagogikoak zabalteko eraginkorra gerta daitekeen bitarteko bat izan daitekeela pentsatzen duten pertsonak ere badaude, gaitasun guztien hezkuntza kontutan hartuta, baita oinarritzko balore eta printzipio etikoekin ere erlazionatutakoak (ZABALA ETA ARNAU, 2007).

Hezkuntzaren gure planteamendu humanista-hiritarretik, ikasleengan jarrera ohitura egonkorak sorrarazten dituen adimen, borondate eta afektibitatearen garapena lortu nahi dugu. Gizarte bertuteetan hezkuntza hori lortzeko bitarteko egokia izan daitekeela kontsideratzen dugu, “gure jokabidean modu batera edo bestera, hezkuntza adimenean eta borondatean errotutako ziurtasunez osatuta” dagoelako (GONZÁLEZ-SIMANCAS, 1991, 51).

Haur eta gazteengan bertuteen eskurapenak kanpotik suspertu eta finkatuta izan beharko du. Familien ondoren,

hezkuntza zentroak dira eragin handiena edukiko dutenak. Brezinkak adierazi bezala, **“haurrek batez ere gertuen sentitzen dituzten pertsonen adibideetatik ikasten dute.** Hori dela eta, beraien bizitza esparruan ezagutza eta gaitasun zein jarrera eta bertute gaietan eskuratu beharreko edozeri dagokionez adibide on kopuru nahikoa izan behar-ko dute” (1990, 13). Hezkuntza zentroetan bertuteetan hezi nahi duten ikasleen adibideak ezinbesteko papera jokatzeko du (MIR, 2001). Hezkuntza egoki batek ikasleak hiritar on bat izateko gura izan dezan eta bere betebeharez jabe izan dadin bultzatzen duela jakinda.

Hezkuntzak ikasleriarengan ikaskuntza aipagarri bat sustatu behar duela ulertzen dugu (GIMENO SACRISTAN, 1985; PÉREZ GÓMEZ, MARTÍNEZ, TEY, ESCOMBRA ETA GONZÁLEZ, 2007), “diziplinako ezagutza eta esperientzia didaktikoak arazo garrantzitsuak aztertu eta ulertzeko, baita esku-hartze era eta estrategiak errazteko bitartekari intelektual bezala erabiliaz” (GONZALEZ, 2007, 14). Hau da, ez da nahikoa ikasleak ezagutza alor batean aurkezten zaizkion arazo akademikoak konpontzeko besterik erabil ditzakeen eskema teorikoak ikastea. Izan ere, ezagutza esanguratsuak ikasleek beraien eguneroko bizitzan egoerak ulertu eta interpretatzeko eta erabakiak hartzeko ezagutza eskemak bitartekari intelektual bezala izan ditzan sustatzen du (15-16). Ezagutza aipagarriak ikaslerian jokabideak eta esperientzia errealean eskuratzea sustatzen ditu.

Hau da, gure iritziz, gizarte bertutetan hezteko modua. Lehenik eta behin, beharrezkoa da ikasleak bertute bakoitza zer den eta zer dakarren berarekin ezagutu dezan. Ezagutzan arrazionalen oinarrituta bultzatu ahal izango dira ez bakarrik beharrezko jarrera eta iritziak zuzendutako eta noizbehinkako jokabideak eragiteko, baizik eta autonomoak eta denboran egonkorak ere.

Hausnarketa eta hiritartasunaren ikaskuntza bere jardutea bultzatzen duen testuinguru batean baino posible ez dela pentsatzen dugu. Izan ere, “egile desberdinen gomen-

dioa ahobatezkoa da hiritar hezkuntzarako ikaskuntza parte-hartzaile eta elkarlaneko ikuspuntu metodologiko baten beharrari dagokionez, oroimenezko ezagutzaren eskurapenean baino ikasleriaren jardueran zentratuagoa dagoena, loturarik gabeko edota puntualak diren praktiketan baino talde prozesu parte-hartzaile erreal eta esanguratsuetan ikasleria tartean nahasten dituen” (CABRERA, 2007, 382).

Egia da bertuteak praktika beharra duela, baina praktikak, irrazionalki egina ez egoteko, ezagutza behar du. Hasiere batean ezagutza ez da nahikoa izango; praktika egon den arte ez da nahikoa izango (ALTAREJOS, 1991).

Sozializazio prozesuan eta parte-hartzen kontzientziaren garapenean eskola garaiak duen garrantzia nabarmentzen dugu, eskola testuinguruan ezarritako jarduera mota eta gizarte erlazioek ikasleriaren gizarte jarrera eratzten laguntzen dutelarik. Eskola testuinguruan, ikaskuntza aktibo eta parte-hartzaileak besteekin elkarri eragitea darama; zalantzarik gabe sozializazio aukera paregabe bat dena. Honek curriculum diseinuan gizarte eduki eta interesa duten edukiak txertatzea darama berarekin. Lerro honetan doa Hiritar Parlamentua Proiektuan eraturako materiala, benetako gizarte parte-hartzea sustatzea begi-bistan edukita.

GIZARTE BERTUTE BATZUEI BURUZ

Hezkuntza Kalitatearen Hobekuntzarako Lege Organikoak (LOMCE gaztelaniaz), egungo hezkuntza legeak, hezkuntza sistema espainola sustengatzen duen printzipioetako bat askatasun pertsonala, erantzukizuna, hiritartasun demokratikoa, elkartasuna, tolerantzia, berdintasuna eta errespetua, zein edonolako diskriminazio egoera gainditzera lagun dezaketen baloreen transmisioa eta indarrean jartzea dela gogorarazten du (*Hitzaurrea*, XIV).

Zehazki, hasteko, legediak nabarmentzen dituen bertute batzuetan lan egitea izan genuen xede, gerora beste batzuk ere landuz. Orain arte, ondorengo zortziak landu ditugu: begikotasuna/adeitasuna, eskuzabaltasuna, eskertasuna, justizia, parte-hartzea, errespetua, erantzukizuna eta elkartasuna.

Horretarako, irakasleria guztiarentzat eskuragarri egongo ziren bideo batzuk egitea pentsatu genuen. Urte hauetan jasotako bisita kopuruak materiala sortu duen interesaren adierazgarri da.

Ikasleen artean gizarte bertute hauek eta beste batzuk lantzeak beraianengan gizarte parte-hartzea sustatzen lagunduko duela deritzogu. Helburu nagusia, gizarte bertuteak zeintzuk diren ulertuz, ikasleek ondorengo hiru galderei erantzuna aurki diezaieten lortzea da:

- Zergatik parte hartu?
- Zertarako parte hartu?
- Zertan parte hartu?

Bideoan agertzen den, gizarte bertute bakoitza landu ondoren eskuratutako ezagutzak erantzun egokiak aurkitzea ahalbidetuko die.

Adibide gisa, 1 taulan ikasleek aurki ditzaketen erantzun batzuk jasotzen dira.

Taula 1. Gizarte bertute bakoitza ulertu ondoren egon daitezkeen erantzun posibleak

GIZARTE BERTUTEAK	ZERGATIK PARTE HARTU?	ZERTARAKO PARTE HARTU?	ZERTAN PARTE HARTU?
Begikotasuna Adeitasuna	Besteekin erlazio egokiak ezartzea ahalbidetzen didalako	Indibidualismo eta amorruari aurre egitekon	Lotsa gainditu eta besteekin era positibo batean erlazionatzera lagunduko nauenean
Eskuzabalasuna	Daukadana besteekin partekatzeko aukera eskaintze didalako	Besteei laguntzeko	Jarduera solidario eta gizarte kausetan
Eskertasuna	Jasotako ondarea hautemateko, ordaindu eta besteei balioztatzen ditudala erakusteko	Eman eta jasotzera irekia egoteko	Altruismoa sustatzea eta giza erlazioak hobetzea baimentzen didan gauzetan
Justizia	Bakoitzaren eskubideak errespetatzera prestatzen nauelako	Elkarbizitza zuzen marko bat ezartzen laguntzeko	Gizarte ordena zuzen bat lortzeko laguntzen ahalbidetuko nauenean
Parte-hartzea	Eskubide bat delako eta komunitate baten partaide sentitzen naizelako	Gugan eragina duten erabakietan esku hartzeko eta politika publikoetan eragina edukitzeko	Baloreak partekatu, erabakiak hartu, irtenbideak eskaini edota ekimenak proposatzeko aukera eskaintzen didanean

GIZARTE BERTUTEAK	ZERGATIK PARTE HARTU?	ZERTARAKO PARTE HARTU?	ZERTAN PARTE HARTU?
Errespetua	Aurreiritzirik gabe, gizarte erlazio egokiak eratzeko	Besteak ezagutu, tratatu, hartu eta entzutea lortzeko	Besteen alde ekintza positiboak egiten lagunduko didan gauzetan
Erantzukizuna	Aukera desberdinen artean egokiena dena aukeratzen uzten didalako	Nire talde eta gizarte esparruekin partekatutako erantzukizuna onartzeko	Ondareak, esfortzuak eta gizarte bizitzako kargak partekatzea ahalbidetuko didanean
Elkartasuna	Gizarte gizaki bat naizelako, besteen beharra dudalako eta besteek ni behar naute-lako	Gizarte arazoan konponketan eta gizarte kohesioan laguntzeko	Doako modu batean eta era desinteresatu batean besteen ongizatean lankidetzan jarduten lagunduko didanea

Ondorengo kapituluan bertute bakoitzaren azalpen bat ematen da, bideotan eskainitako informazioa aberastu ahal izateko. Irakaslearentzat baliagarria izan daiteke ikasleekin beraien aurkezpena eta elkarrizketa bideratzeko.

BEGIKOTASUNA / ADEITASUNA

BIDEOA: <https://goo.gl/6QPvXU>

ZER DA?

Adeitsu hitza gaztelaniaz (cordial) latinezko bihotz hitzetik dator (*cor*, *cordis*) eta bihotza indartzeko bertutea duen pertsonari dagokio; alegia, bihotzez amultsua den pertsona (DRAE). Jarduteko arrazoiak bihotzetik pasatzen dira, horregatik irekitasun eta zintzotasun hitzekin bereizezina da.

Begikotasuna tratuan adeitasuna eta adiskidetasunaren sinonimo bat da. Besteekin erlazio egokiak hasi eta ezartzeko lagungarria zaigun bertutea da.

NOR DA ADEITSU?

Begikotasuna bihotz indartsu eta eskuzabal batetik dator; pertsona argi, zintzo eta amultsuen jokatzeko ohiko era da. Aristotelesek adeitasuna norbera denetik ematea dela azaldu zuen; eskuzabaltasunak, aldiz, norberak daukanetik ematea da (1994, *Ética a Nicómaco*, IV liburua). Modu natural batean adeitasuna, zintzotasuna eta bizi poza indarrean

jartzearen erantzun afektiboa da, besteengan gaindikatzeko dena. Beraz, ez dauka itxurak egitearekin zerikusirik (TIERNÓ, 1992) edota kanpo formaltasun huts bat.

- Pertsonak irribarre zintzo batekin onartu eta hartzen ditu.
- Besteengatik arduratzen da, egin, esan eta sentitzen dutenarengatik.
- Tonu atsegin batekin mintzatzen da, era positibo eta bizigarri batean.
- Gertakarien alderdi positiboak nabarmentzen ditu.
- Bere lotsa eta ziurtasun eza gainditzeko esfortzuak egiten ditu, besteekin erlazionatzeko.
- Besteei bizitza pozten saiatzen da.
- Gertuen dauzkanei adorea eta kemena ematen die.
- Norbaitek behar duenean eskukaldi bat ematen dio.
- Besteen arrakastaz pozten da.

Jarrera guzti hauek bihotz zabaltasuna dute izendatzaile komun bezala. Zintzotasuna eta berezkotasuna gure adeitasun keinu eta jarreraren sorburu dira. Honela, keinu hauek adiskidetasuna sustatuko dute, baina soilik bihotzean badute iturburu.

ADEITASUNEAN NOLA HEZI

Familian eta eskolan adeitasuna ezinbestekoa da. Gure jaiotzaren unetik, giro afektibo egoki batean murgiltzeko beharra dugu, eta adeitasun eta samurtasunaren bitartez haurra- ren eta, gerora, nerabearen behar afektiboak asetzen ditu.

Gurasoak dira eskerrak ematera, partekatza, eskaintza, laguntza ematera, amore ematera, etab. erakutsiko dietenak (AGUILÓ, 1992).

Lehen haurtzarotik adeitasun modelo bizi batzuk behar dira, jokabide begirunetsu, atsegin eta pozgarriak ikasteko. Era berean, adeitasuna da besteekin era positibo batean erlazioa gaitzeen gehien laguntzen duen dohaina.

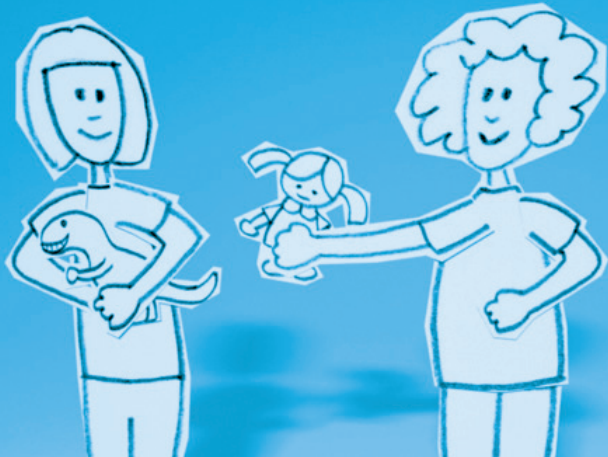
ADEITASUNA ETA GIZARTE BIZITZA

Gizabanakoak parte hartzen duen ingurune desberdinetan giro adeitsu bat lortzea gizartearen ongizate orokorrean laguntzen duen zerbait da. Funtsean, bizitzan osoan zehar familia eta lankideak dira hiritarrak beraien parte sentiarazten dituzten bi gizarte taldeak. Beraz, adeitasuna eskaintzea komenigarria da, pertsona horiekin erlazionatu eta komunikatzeko egokiak diren bideak erabiliz (ISAACS, 2000). Pertsona bakar batek beharbada ez du giro bat eraldatuko; baina besteak kutsa daitezen lehen estimulu bat izan daiteke.

Gure garai honetan ohikoak diren globalizazioa eta kultura-aniztasunak gizarte jokabide eta egite komun batzuk ez daudela pentsaraztea eraman gaitzakete. Dena den, adeitasun eta gizalege kodeei dagokienez ezaugarri komun batzuk daudela egiazta daiteke (LASPALAS, 2003). Bizitzaren egoera desberdinetan adeitsuagoak izango bagina, kalean pasabidea erraztean, gidatzerakoan gidatzeko seinaleak errespetatzean, gure lankideak agurtu eta egun on bat izan dezaten opa diegunean, lekua behar duen norbaiti uzten diogunean, pertsonen balioa antzematen dugunean, arretaz entzun eta besteen beharra hautematen dugunean, etab. Kasu bakoitzean adeitasuna indarrean jartzen ari gara. Modu honetan maiztasunez erlazio sozialak kutsatzen dituzten individualismoari, hoztasunari, interes ezari, krispazioari, modu txarrei edota berekoikeriari aurre egiteko ahalmena edukiko dugu (TIERNO, 1992). Gizarte batean bizitzeak soziabilitatea praktikan jartzera eta besteekin erlazioan modu egokiak zain ditzagun bultzatzen gaitu. Hiritar moduan, gure ekintzen gizarte oihartzunari buruz hausnartzen ikas dezagun eta beste norbanakoekin erlazio egokiak indartzen dituzten jarrera gizarte kodeak praktikan jartzea komenigarria da (LASPALAS, 2003).

ERREFERENTZIAK

- Aguiló, A. (1992). *Educación el carácter*. Madril: Ediciones Palabra.
- Aristóteles (1994) (6^a ed.). *Ética a Nicómaco*. María Araujok eta Julian Mariásek egindako itzulpena. Madril: Centro de Estudios Constitucionales.
- Espainiako Errege Akademiaren Hiztegia (DRAE).
- Isaacs, D. (2000). *La educación de las virtudes humanas y su evaluación*. Iruña: Eunsa.
- Laspalas, J. (2003). “La cortesía como forma de participación social”. *Anuario Filosófico*, XXXVI/1, 311-343.
- Tierno, B. (1992). *Valores humanos*. 2 liburukia. Madril: Taller Editores S. A.
- Trigo, T. *Las virtudes humanas*. Hemen eskuragarri: <http://www.almudi.org/Recursos/Virtudes/ID/1767/Las-virtudes-humanas> (2015ko martxoak 5an kontsultatua).

ESKUZABALTASUNA LIBERALITATEA

BIDEOA: <https://goo.gl/YPHea2>

ZER DA?

Eskuzabaltasuna besteei laguntzeko eta, trukean ezer espero gabe, norberaren gauzak emateko joera da (DRAE). “Zentzu honetan ‘liberal’ hitza ere erabil daiteke, pertsona eta ekin-tza eskuzabal bati aplikatuta” (ARISTÓTELES, 1994, *Ética a Nicómaco*, IV liburua).

Horregatik, eskuzabaltasuna liberalitatearen sinonimo bat da, biak, saririk itxaron gabe, norberak daukana eta es-timatzen duena emateko joera bezala ulertuta.

Eskuzabaltasunaren bertutea altruismo, karitate, filan-tropia, zintzotasuna edo izaera handitasunarekin ere uztar daiteke.

Besteei justizia edo betebeharrarengatik dagokiguna bai-no gehiago ematean datza. Gugandik ateratzeko ahalmena da eta, maitasun ekintza baten ondorioz, besteen beharrak antzematekoa. Giza ekintzaren dimentsio desberdinetan adierazten da: dimentsio materialean, gure ondasunak

partekatzea esan nahi du; dimentsio espiritualean, gure gaitasunak, ezaugarriak eta abilitadeak laguntza ekintza baten bitartez gure inguruan daudenen zerbitzura jartzea. Borondatea ongizatera gerturatzeko erabiltzea da; norberak daukana emateko erabakia libreki hartzea (ISAACS, 2000).

Eskuzabaltasun eta altruismoaren kontrakoa berekoi-tasuna da, norberaren desira eta beharretan arreta jartzen duen ezaugarria.

NOR DA ESKUZABAL?

Pertsona eskuzabala:

- Besteen beharrak antzematen ditu eta beraiekiko sentikorra da.
- Daukana partekatzen du, baita bere ezagutza eta esperientziak ere.
- Ordaina itxaron gabe ematen du.
- Bestearen ongizatea lortu nahi du.
- Bere denboraren zati bat besteei laguntzeko edo ekintza solidarioetan pasatzen du.

Eskuzabal izatean, besteengana gerturatzen gaituzten balioak adierazten ditugu, besteak beste, eskuzabaltasuna bere adiera guztietan, bihotz-zabaltasuna, emankortasun, lankidetzeta, elkarrekikotasuna, enpatia eta justizia.

Eskuzabaltasuna era desberdinetan eman daiteke aditzera. Behartsuenei dirua ematen dietenak daude. Beste batzuk larrialdi egoera batean arropa, medikamentuak edota elikagaiak oparitzen dituzte. Batzuk minbiziaren kontrako, animalien babeserako edo naturaren kontserbaziorako elkarteren bati beraien ondare edo ondasunak ematea erabakitzen dute.

Dena den, eskuzabaltasuna ez da bakarrik diru edo objektuen bitartez adierazten. Gure denborarekin ere eskuzabalak izan gaitzke, adineko pertsona edota gaixoren bati konpainia egitea onartzen dugunean, laguntzeko prest gau-

denean edo gure ezagutza edo gaitasunak besteekin dohain partekatzen ditugunean.

Pertsona eskuzabalak daukana partekatzen du ekintza horiengatik inolako ordaina espero izan gabe, zuzen eta justua dela uste duena egiten du. Zentzu honetan, eskuzabaltasuna gure naturaren funtsezko alderdi bat da, garen bezalakoak garelako ematen dugu eta ez soilik behar bati erantzuteko.

PERTSONA ESKUZABALAK NOLA HEZI

Haurrek eskuzabaltasunaren balioa uler dezaten heztea guraso eta hezitzaileen eginkizun garrantzitsu bat da. Haurrek handitzen doazen heinean ulertzen dute, txikiak direnean partekatzea eta dena beraiena ez dela ulertzea zaila egiten baitzaie; horregatik bertute honetan pixkanaka hezi behar dira. Eskuzabal izatera iristeko alde zuzenetik hainbat ohitura eskuratzen joatea beharrezkoa da (IKUSI COROMINAS, 1994).

Bi urte bete baino lehen ez dauka gauzak bere borondatez partekatzeko gaitasuna. Garai honetan garrantzitsuenak diren gauzak eta besteekin partekatzeko gauzak zeintzuk diren argi uztea da.

Ondoren, bi eta lau urte bitartean, nirea-zurea desberdintzen ditu arazorik gabe eta, nahiz eta mesfidantza pixka batekin, haurra berea gauzak partekatzen hasiko da. Momentu horretan, joko batean bezala, ematearen ohitura sustatu behar da, maitasun adierazgarri bat bezala ulertuta. Ez da denbora guztian parteka dadin azpimarratu behar, baina bai maiztasunez egin dezan eta adibide bat eman, besteengan eta norberarengan dakarren poza antzeman.

Sei edo zazpi urte bete ondoren bertute hau bera garatzeko une oso egokia da. Haurrak, bete beharrez gain, besteen beharrak hautemateko pausoa eman beharko du. Besteen onurarako berea denetik ematearen balioa antzematen joango da. Besteen ongizatea izango da bere ordaina.

Nerabezaroaren hasieran atzerapausoa ohikoa, baina naturala da. Familiar eskuzabaltasun ekintzak sustatzea

komenigarria izan liteke, nahiz eta ekimena guraso edota anai-arrebengan izan iturburua. Aurrerago, hamaika urte bete baino lehen bertute edota joera hori eskuratu bada, hamabost urte bete ondoren, errazagoa izango da norberaren ekimenez berriz ere hori biziara dadin. Orduan hasten da ezagutzen ez ditugunekiko elkartasun sentimendu bat sortzen, funtsean norberak daukana partekatzea zuzena den zerbitu dela kontsideratzen delako.

Adibidea irakasteko modurik egokiena da. Haur eta nerabeek beraien gurasoek lagundu eta besteentzako gauzak egiten dituztela ikusi behar dute. Parte-hartze, besteekiko zerbitzu eta esfortzu txikiak balioztatzen diren giro batean bizitzeak ekintza eskuzabalak aurrera eramatera bultzatuko ditu.

ESKUZABALTASUNAREN IRISMENA

Aurrerakuntza teknologiko eta zientifikoak bultzatutako ongizate maila altu bati lotutako gizarte batean bizi gara, erosotasun eta baliabide ugari daudela gure esku. Baina, era berean, badakigu ondasunen banaketa munduan ez dela bidezkoa, eta batzuk ez dutela duintasunez bizitzeko beharrezkoa den gutxienekoa ere.

Zentzu honetan, eskuzabaltasuna gizarte bertute¹ bat bezala ulertzen da, justiziarekin oso erlazionatuta baitago eta gizabanakoen arteko erlazio eta elkarbizitzan eragina duelako. Eskuzabaltasun eta liberalitateak norberaren ondasunak bizi den testuinguruan erabiltzeko ahalmena ematen dute.

Pertsona eskuzabalak bere ondasun eta dirua erabiltzen badaki, lehenik, bere eta bere familiaren mantenturako; baina baita beste hiritarrei, bereziki behar handiena dutenei, emateko. Bere ondasunen erabilera eskuzabalak berari, zein besteei eskuratzen dien ongizateaz jabe da, horregatik

1. Ikusi Trigo. Hemen eskuragarri: <http://www.almudi.org/Recursos/Virtudes/ID/1767/Las-virtudes-humanas>

atsegin hartzen du eta ematean pozten da, eta bere ondusunak beste hiritarren zerbitzutan erabiltzeko gai da.

ERREFERENTZIAK

Aristóteles (1994) (6. ed.). *Ética a Nicómaco*. María Araujok eta Julian Mariásek egindako itzulpena. Madril: Centro de Estudios Constitucionales.

Corominas, F. (1994). *Educación hoy*. Madril: Ediciones Palabra. Espainiako Errege Akademiaren Hiztegia (DRAE).

Isaacs, D. (2000). *La educación de las virtudes humanas y su evaluación*. Iruña: Eunsa.

Trigo, T. *Las virtudes humanas*. Hemen eskuragarri: <http://www.almudi.org/Recursos/Virtudes/ID/1767/Las-virtudes-humanas> (2015ko martxoak 5an kontsultatua).

Eskerrik asko!

ESKERTASUNA

BIDEOA: <https://goo.gl/3DBeSh>

ZER DA?

“Eskertasuna jasotako onuraren ordainketarako joera duen gizarte bertutea da. Gizabanako eta taldeek egindako onuraren emaitza den izaera ez juridikoa duen gizarte erlazio sarea eratzen du” (NAVAL, 2000).

Eskertasuna jarrera bat da, baita jasotako edo jasoko den onura baten estimu eta hautematearen sentimendu edota emozio bat ere. Hizkuntza espainolaren hiztegiaren aburuz, “egin zaigun edo egin nahi izan zaigun onura edo mesede bat estimatzera behartzen gaituen sentimendua da, eta hori nolabait itzultzeko” (RAE, 2006). Zentzu honetan, justiziaren parte bat bezala hartzen da kontutan, izan ere, norbaitekin zorretan gaudela sentitzean, egin digun onuraren ordainsaria justizian itzuli nahiko genuke. Jasotako mesedearen estimazioa eta ahal dugun neurrian hori ordaintzeko desira sustatzen duen aitopen eta erreakzio afektiboa da (TIERNO, 1998). Dena den, benetako eskertasuna bestek banatze-justiziak eskatzen duena baina harago kontsideratzearen onginahitik sortzen da (SPAEMANN, 1989).

Emate zein eskertasuna sentimenduen partaide dira, baina baita betebeharrak, elkertasun eta kontzientzia moralak ere (ATHIÉ, 2004). Zentzu zorrotz batean, egoerak eta inguratzen gaituen errealitateak interpretatzeko gure era alda dezakeen jarrera bat da. Gure mintzaidearen erantzun edo erreazioak aldatzeko gaitasuna ere badu eta, beraz, gure gizarte erlazioak eraldatzeko. Eskertasunarekin batera, garena, daukaguna eta egiten duguna baloratu eta balioes- teko gaitasuna dago. Gure aurrean dauden erronkei era er- ginkor eta arduratsu batean erantzuna emateko beharrezko perspektiba eskaintzen digu.

NOR DA ESKERDUN?

Zerbaiten onuradun izan denaren borondateak, zuzena bada, hiru gauza egitera mugituko duen eskertasuna biziko du: lehen unean, jasotakoa estimatzera; ondoren, jasotako onurarekiko estimazioa ahoz hauteman eta adieraztera; eta, azkenik, jasotako onurari ekintzen bitartez ordainsaria bila- tzera (SPAEMANN, 1989).

Norbaitek guregatik edozer eginez gero, esker ona sen- titzen dugu, esan genezake hori esker pasibo bat dela. Es- kertasun aktiboa bizitzaren aurrean daukagun jarrera bat da. Esker onekoa honakoa da:

- Eskerrak ematera ohituta dago, ez gauzak ezin hobeak direnean soilik.
- Gertatzen zaizkion gauza onak antzemateko prest dago.
- Laguntza eskaintzen diotenean, besteen esfortzua ba- lioesten du.
- Besteekin arreta detaileak dauzka.
- Arrakasta pertsonala beste pertsonen laguntzan datza- laz jabe da.
- Bere bizitza era positibo batean eragina duen norbai- ten jarrera, jokabidea edo ekintzak balioztatzen ditu.
- Enpatia indarrean jartzen du.

- Baloratzen dituela azaltzen duten gestuak dauzka besteekin.
- Malgua da.
- Jasotzera irekia dago.

ESKERTASUNEAN NOLA HEZI

Beste bertute guztiek bezala, bere garapenerako haurraren gertuko modelo eta imajinak behar ditu. Esker oneko izaten lehenik familian ikasten da, besteek kide bakoitzarengatik egiten dutena baloratzen eta bakoitzak besteak gustura egon daitezen egin dezaten ekarpena egin. 2 edo 3 urte bete ondoren, haurrak eskertasuna zer den ulertzen has daitezke eta guraso eta irakasleen adibidea ezinbestekoa da. Eskerrak ematera irakatsi behar zaie ez gauza materialengatik soilik, baita gestu eta ekintza txikiengatik ere; eta hezitzaileek ere haurren esfortzua balioztatzea ere garrantzitsua da, noizean behin eskerrak emanez.

Hasiera batean sari positiboa aurretikoa da, horregatik errefortzu positiboaren erabilerak ohikoa izan behar du. Kontsolidatu dela esan genezake haurrak, nahiz eta nahi duen guztian atsegina ez eman, bere onuragatik egiten dela ulertzen duenean.

Nerabezaroan, eskertasuna ere funtsezko sentimendu bat da, bizitza gogobetetze eta gizarte integrazioarekin lotuta dagoena (AYUSO, 2012). Garai honetan, zuzenean aditzera ematea zaila egin dakieke, baina zeharkako era batean susta daiteke altruismoa bultzatuz, eskertasuna gizarte talde baten kide izatearen zentzuarekin oso erlaxionatuta baitago.

Eskertasuna gure esperientziatik sortzen da, gure bizi-penetatik ateratzen den ikaskuntzatik. Hori garatzeko, gure pentsaera aldatzeko gai izan beharko dugu, gertatzen zaiguna ikasteko aukera bat bezala ulertuz eta ez arazo bat bezala. Praktikan jartzen dugun heinean, geroz eta gauza gehiago aurkituko ditugu eskerrak emateko modukoak direnak.

ESKERTASUNA ETA GIZARTE BIZITZA

Eskertasuna gurekin elkarrekin bizi diren pertsonekin elkarrekintzan errealitate bihurtzen da, horregatik gizarte erlazioak indartzen laguntzen du. Eskertasuna gure eguneroko ekintzetan eta gizarte erlazioetan bizitzen dugunean, ez dugu bakarrik heldutasun eta aberaste pertsonal maila altuago bat lortzen; giza elkarbizitza baketsuagoa, atsegin-garriagoa eta eramangarriagoa egingo baitu ere. Gizabakoaren eta gizartearen bizitza aberasten duen jarrera bat da. Gainera, beste bertute batzuen sustapena ere posible egiten du: adeitasuna, adiskidetasuna, autoestimazioa, ontasuna, begikotasuna, eskuzabaltasuna, erabilgarritasuna, errukia, pazientzia, elkartasuna, apaltasuna, konfiantza, xumetasuna eta tolerantzia (TIERNO, 1998).

Gizartean bizitzeak batzuk eta besteak elkarren lanaz onura ateratzen dugula suposatzen du. Batzuk besteekiko dugun dependentziaz eta eskertasunaren bertutea indarrean jartzeak eskaintzen digunaz jabe izatea.

Eskertasanak gizarte erlazioetan eragina du, esfortzu eskuzabalak egiteko prest dauden pertsonak antzematen lagunduko digun neurrian. Alderdi indartzaile eta motibatzaile bat bezala jarduten da, beste banako batengandik esker ona jasotzen duen pertsona ekintza eskuzabalak egiteko prest egongo baita, egoera desegokiak txikituz (MOYANO).

ERREFERENTZIAK

Athié, R. (2004). *Gratitud en la universidad, colaboración no-competencia. Istmo liderazgo con valores*, 273. http://istmo.mx/2004/07/gratitud_en_la_universidad_colaboracion_no_competencia/

Ayuso, M. (2012). “Cómo trabajar la gratitud para ser más felices”. *El Confidencial* aldizkarian 2012ko abuztuak 23an argitaratutako artikulua. <http://www.elconfidencial.com/alma-corazon-vida/2012/08/23/como-trabajar-la-gratitud-para-ser-mas-felices-104114/>

Moyano, N. “Gratitud en la psicología positiva”. *Revista Psi-*

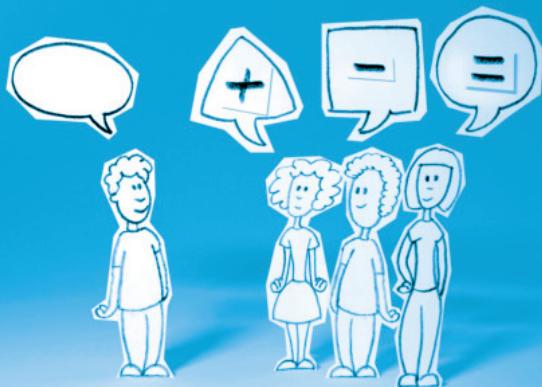
codebate: Psicología, Cultura y Sociedad, 10, 103-118. http://www.palermo.edu/cienciassociales/publicaciones/pdf/psico10/10Psico_06.pdf

Naval, C. (2000). *Educación ciudadana. La polémica liberal-comunitarista en educación*. Iruña: Eunsa.

Espainiako Errege Akademia eta Espainiar Hizkuntzaren Akademien Elkarteak (2006). *Diccionario esencial de la lengua española*. Madril: Espasa.

Spaemann, R. (1989). *Felicidad y benevolencia*. Madril: Rialp.

Tierno, B. (1998). *Valores humanos*. Madril: Taller de Editores.

JUSTIZIA

BIDEOA: <https://goo.gl/l9sX4Q>

ZER DA?

Justiziaren bertutea besteari –persona zein talde– dagokiona emateko borondate egonkor eta tinkoa bezala defini daiteke (CIC, 1807). Justizia orokorrari buruz ari gara, komunitate, talde edota gizarteari orokorrean aplikatzen zaionean, eta helburutzat ongizate komuna duena; justizia partikularra, ordea, gizartearen kide bakoitzari dagokiona da.

Esan daiteke justizia partikularra justizia orokorraren adierazpen bat dela, azken honek ongizate komunera bideratu eta gidatzen baitu.

Justiziak gizarte izatea du, ondorengoarengatik:

- Bakoitzaren eskubideak errespetatzera prestatzen gaitu.
- Giza erlazioetan armonia ezartzen du.
- Pertsona eta ongizate komunarekiko zuzentasuna sustatzen du.

NOR DA JUSTUA? JUSTIZIA PERTSONALA

“Pertsona zuzen bat, printzipioz, bakoitzari dagokiona ematen dioena da, bere betebeharren betetzearen eta bere eskubideen arabera. Justiziaren balioa preziatzen duenak justiziaren ohitura landuko du, pertsoneri dagokiena baino gutxiago ez emateko joera” (CORTINA et al., 1998; ISAACS, 1994).

Pertsona zuzenak bere eskubide eta betebeharrak propioak zeintzuk diren ulertuko du eta baita besteenak ere, beraien kide egoeraren arabera familian bertan, guraso, lankide, hiritar, etabarrekin.

Justizia beste pertsona batzuekiko besterik ez da aurrera eramaten; hori dela medio, zor duena antzematea norbanakoaren gaitasunean dago, hau da, besteekiko konpromiso eta betebeharren arabera.

Txikienak zailtasunez jardungo dira jakinaren gainean era zuzen batean, baina pixkanaka denak era berean tratatuak izatearen beharraz ohartzen dira eta zuzenena berdintasunezko tratu bat ez dela konturatzen dira, baizik eta zuzentasun tratu bat, pertsona bakoitzaren erantzukizun eta egoerak kontutan hartzen dituen (ISAACS, 1994).

Honako hau da zuzena:

- Behin ezagututa, jokoaren arauak errespetatzen ditu.
- Arauek orokorrean berdinen artean elkarlana ahalbidetzen dutela ulertzen du.
- Adostasuneko akordio eta irtenbideak eratzeko gai da eta gero betetzeko.
- Sekretu bat gordetzen badaki.
- Egia esaten du.
- Besteen iritziak errespetatzen ditu.
- Besteei buruz errespetuz hitz egiten du, marmar egin eta kalumniatu gabe.
- Besteen jabetza errespetatzen du.
- Egoki dena ordaintzen du.
- Utzi zaiona jaso zuen egoera berdinean itzultzen du.
- Besteen behar eta eskubideak errespetatzen ditu.

- Daukan denbora ondo erabiltzen du eta egoki dena egiten du.
- Agintea dutenen lege eta ordenak betetzen ditu.
- Bidegabekeriaren bat egin badu, behar bezala konpontzeko gai da edo neurri konpentsatzaileak hartzeko. Eta beste batzuk izan badira, barkatzeko gai da eta menderatu ekintzari uko egiteko.

GIZARTE JUSTIZIA

Justiziaren bertutearen garapena gizarte bateko kide guztiengan emango balitz, ia erabateko ongizatea egongo litzateke, beraien arteko elkarlana posible izango baitzen gizarte ordena zuzen bat ezartzeko. Pertsona zuzen bat hiritar bezala era egokian jardungo da.

Bestalde, gizarteak ere hiritarrekiko justua izan behar du, gizarte batean antolatzeko eta gizarte egitura eman bazuten pean jartzeko, pertsonak egitura horietan bizitza, pertsonal zein sozial, duin bat izateko gutxieneko baldintzak aurkitzeko desira bilatzen baitute. Erakunde politiko zein legeak elkarbizitza zuzen marko bat ezartzeko daude.

1948an Nazio Batuek aldarrikatutako Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsalak pertsonak beraien giza duintasunaren arabera bizi daitezen nazio guztiek babestu beharreko justizia minimo batzuk dauzka. Iritzi, elkarte, bilera, lekualdatze, komunitate politiko propioan hartzen diren erabakietan parte-hartze, duintasunez bizitzeko behar ekonomiko, gizarte eta kulturalak asetze, hala nola lanerako, atsedenerako, etabarrerako eskubidea sustatzea edozein gizarteren justizia betebeharrak da.

Erabat garatzeko denok dugu inguruan dauzkagun pertsonen beharra eta denok dauzkagu beraiekiko betebeharrak. Gure askatasun eta eskubideak besteen askatasun eta eskubideen errekonozimendu eta errespetuarengatik muga-tuak daude.

Giza Eskubideak gizakiak elkarri justizian zor diogunaren murriztutako dimentsio bat da. Benetan, zuzen izateak,

bakoitzari dagokiona ematearen ohitura, bertutea, lantzea esan nahi du. Honek besteekiko gure erlazioan etengabe kontutan har dezagun eskatzen du.

FORMAKUNTZA MORALA

Hezkuntza morala teorian zein praktika pedagogikoan lehenentasunezko arreta foku bat da. Intelektualismo eta arrazionalismo pedagogikoaren arteko pendulu oszilazio etengabe bat dago, formazio intelektualala eta hezkuntza morale-rantz arreta erakartzen duena.

Antropologiaren ikuspuntutik, hezkuntza moral eta intelektualala bereizezinak dira; kontzeptualki desberdin badaitzke, ezin dira giza formakuntzan operatiboki banatu, arrazoiaren burututako hazkundera laguntzen duten dimentsio edo zehaztapenak baitira biak. Irakaskuntza adimenera edo ezagutzazko potentziara bideratuta egonez gero, formakuntza intelektualari buruz hitz egiten da; erreferentzia borondatea denean, formakuntza moralari buruz hitz egiten da.

Justiziaren bertuteak helburuarekin erlazioan desira arrazional zuzen bat osatzen du. Neurritasunetik justiziara osotasun gradazio argi bat dago: neurritasuna jarduten den banakoari eta barne ordena eta armoniari baderitzo, justiziak zuzenean eta segituan besteei begiratzen die, intimitate pertsonalaren irekieran egokia dena egiteko joera izanez, bai norberarekiko baita besteekiko ere. Horregatik nerabezaroaren -12 eta 16 urte bitartean- eta bereziki gaztaroaren -17 urtetik aurrera- bertute aproposa da, garai horretan potentzia arrazionala nahikoa aktiboa baita eta irekiera pertsonala berez ematen delako.

Nerabezaroa aurrera doan heinean, justizia zentzua heletzen doa. Hasieran batean erreferentzia subjektiboa nagusi izango da, besteak norberaren erreflexu eta kontraste soil bat dira eta, eta justizia besteengan hautematen diren eskubideen aldarrikapena bezala ulertu eta bizitzen da. Pixkanaka, irekiera dimentsioa finkatu eta indartzen den heinean, "besteak" zuzen denaren erreferentzia bihurtzen da eta jus-

tiziaren funtsezko printzipioaren arabera borondatearen nahia eratzen da: bakoitzari berea dena ematea. Neurritsu ez dena edo bakoitzari dagokiona ematearen neke eta esfortzuak jasateko gai ez dena ezingo da zuzentasunez jardun.

Zentzu honetan esan daiteke neurritasunak eta indarrak justiziaren garapenerako xedapen eta ezinbesteko izaera dutela; baina horregatik ere ez dira nahikoak. Erabateko formakuntza morala zuzenki obratzen lortzen da; hezkuntzak bere egitearekin batera doan doktrina azaltzen du, adibidea dena, eta gainera santzioak –sariak eta zigorrak– bezalako beste zeharkako baliabideak ere erabil daitezke; baina justiziaren garapena ez da posible izango elkarbizitzan esparruan ekintza egokiak burutu gabe.

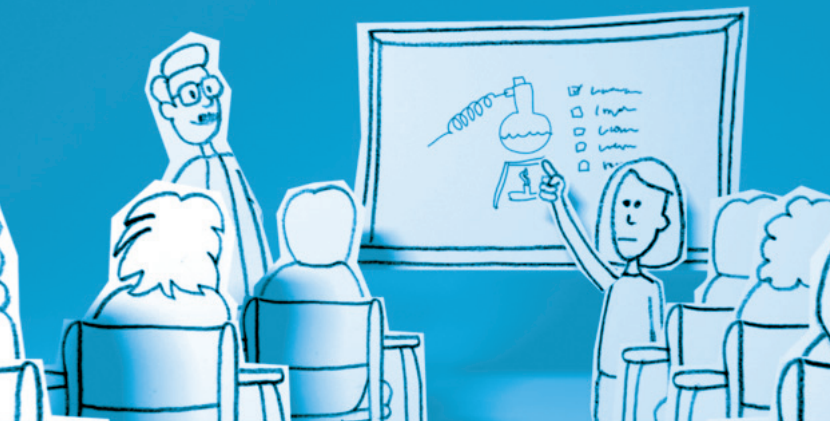
Justiziak, desira arrazionala den borondate bertute moduan, onura maiz nahi izatea eta asmoa ekintzaren bitartez konpon dadin eskatzen du; giza elkarbizitza formakuntza eremu propio izatean amaitzen dena: ezin da zuzena izan besteekin erlazioa etengabe eta borondate onekoan. Honela, hezkuntza komunitatea antolatzen duen araudia –familiar edo eskolan izan–, adibidez, ondo erabiliz gero formakuntza moralerako baliabide oso baliagarria izan daiteke; hau da, behartzeko agintearen adierazpen objektibo bezala besterik ez adierazten, besteen eskubideak errespetatu eta sendotzeko eta parekotasunean banatua izan daitezten itzaroteko funtsezko modu bezala aditzera ematen baizik: bakoitzari dagokiona emateko funtsezko printzipioa elkarrekin indarrean jartzeko.

Gauzak zuzentasunez egitean, besteari dagokion onura indarrean jartzean gain, bere ezagutzan aurreratzen da ere. Bestea pertsona bezala antzematea da; alegia, bestea berez ez dela hori, norbait baizik onartzea: “bestea” generikoa ez zaiola inori komeni, inor ez delako zer xume bat, nor bat baizik. Pertsonaren buruturako hazkundera justizia bere era gorenean indarrean jartzera eramango du, ekitatea, legea iristen ez den tokietan legearen asmoa mantentzen duena; lege oro unibertsala baita eta modu unibertsal batean zuzenki landu ezin diren gauzak baitaude. Bidezko denak ez du

legearen betetze zorrotz bat nahi beste edozein gogoetaren gainera eta, batez ere, subjektuen izaera pertsonalaren gainetik. Haatik, justizia mota hau aukeratu eta praktikan jarri eta zentzu oker batean justizia zorrotz bat eskatzen ez duena, nahiz eta legea bere alde dagoen, amore ematen dakiena baizik, bidezkoa da.

ERREFERENTZIAK

- Altarejos, F. eta Naval, C. (2011, 3^a ed.). *Filosofía de la educación*. Iruña: Eunsa.
- Colom, E. (2001). *Curso de doctrina social de la Iglesia*. Madril: Palabra
- Cortina A., Escamez, J., García, R., Llopis, J. A. eta Siurana J. C. (1998). *Educación en la justicia*. Valentzia: Generalitat Valenciana, Consellería de Cultura, Educació i Ciència. *Eliza Katolikoaren Kristau-jakinbidea*
- Isaacs, D. (1994). *La educación de las virtudes humanas*. Iruña: Eunsa.

PARTE-HARTZEA

BIDEOA: <https://goo.gl/wBZZaK>

ZER DA?

Parte-hartzea zerbaitetan parte hartu edo edukitzea da (RAE, 2006); komunitate edo talde baten parte sentitzea eta erabakietan esku hartzea. Hiritar bakoitza protagonista da eta mugitzen den gizarte eremuetan paper bat jokatzen du.

Hiritar parte-hartzeak politika publikoetan zuzenean edo zeharka eta sistema politiko eta administratiboaren maila desberdinetako erabakietan eragiteko helburuarekin hiritarrek borondatez –maila indibidualean edo kolektibo eta elkarten bitartez– egindako ekintza guztiak barnean dauzka.

Gizarte parte hartzearen funtsezko mamiak, ordea, zuzenbideko edo politika markoa gainditzen ditu eta giza bizitzaren beste esparru askotan eragina du, hala nola, familia, eskoa, lana, gizarte zerbitzuak, hiritar elkarteak, iritzi publikoa, informazio eta komunikazio teknologiak, etab. (NAVAL, 2002).

Gizarte eremuan parte hartzea garrantzitsua da, demokraziak berreskuratu eta indartzeko bitartekari batean bihur baitaiteke. Hiritartasun, eskubide eta betebeharren

eskuratze, gizarte garapen, gizarte zerbitzuen kalitate, arazoei irtenbidea bilatu, autonomia, etabarrekin erlazionatuta dago. Azken batez, parte-hartzeak gizarte kohesioa sortzen du.

NOR DA PARTE-HARTZAILE?

Parte-hartzeak eskatzen du hausnarketa kritikoa, gauzak aldatu eta hobetzeko gogoia, bestea entzun eta bere pentsamendua kontutan hartzekoa, errespetua eskatzen du.

Parte-hartzailea honakoa da:

- Gizarte komunitate baten parte sentitzen da.
- Elkarrizketa eta adostasuna bultzatzen ditu.
- Erabakiak hartzeko prozesuen barne dago.
- Kontsultetan parte hartzen du.
- Eztabaida publikoetan nahasten da.
- Prozesu bat sustatu, hobetu, zuzendu edota horri uko egiteko gai da.
- Besteekin lankidetzan eraginkorra da.
- Guztien esperientzia eta gaitasunaz baliatuko da.
- Irtenbideak eskaintzen ditu.
- Gizarte bizitza dinamizatzeko ekimenak sustatzen ditu.
- Behar zehatzak ebatzen ditu.
- Bere arazoentzako erantzun zehatzak eskatzen ditu.
- Norberaren eta besteen bizitza baldintzak hobetzeko erantzukizuna sentitzen du.
- Solidarioa da eta hiritar kanpainetan parte hartzen du.

Azken finean, gizarte gaietan nahasten dena.

PERTSONA PARTE-HARTZAILEAK NOLA HEZI

Parte-hartzeko motibazioak ikaskuntza eta entrenamendua beharrezkoak ditu. Parte-hartzeko jarduera baino lehen, ideiak, baloreak eta sentimenduak partekatzearena dator, eremu pertsonalean parte-hartzea bultzatzen duena (BER-

NAL, 2002). Parte hartzen, lehenik, familian ikasten da. Ondoren, eskola giroan, horretarako bideak ezarriz; edozein hezkuntza erakunderen berezko elementua dela kontutan hartuta. Hezkuntza erlazioan era natural batean ematen da parte-hartzea komunikazio formapean (NAVAL ETA ALTAREJOS, 2000).

Parte-hartzea ez da helburu bat bere baitan, bere gizarte dimentsioan hezkuntza jarduerarako bitartekari ezin hobea baizik. Ez da teknika bat, kultura bat baizik, gizartetik eskolara parte-hartze tekniken translazioa ez duelako bere baitan parte-hartze kultura bat sustatzen.

Parte-hartzera parte-hartzen ikasten da, baina formakuntza ere beharrezkoa da; eta beti askatasun pertsonalaren arriskua dago. Hezkuntza zentroetatik sustatzeko, konfiantza antolakuntza klima bat ezarri behar da, komunikazio pertsonal egoki bat eta izaera kooperatiboa (NAVAL ETA ALTAREJOS, 2000).

Pertsona batek parte har dezan, horretarako ezarritako bideak erabili nahi eta jakin behar izateko xede eta ohitura beharrezkoak edukitzea ezinbestekoa da. Parte-hartzea konfiantzaren ikuspuntutik bultzatzen da, helburu komunen existentzia edukita. Norbait besteekin batera burutuko den proiektu batekin identifikatzen denean parte hartzen da (ALTAREJOS ETA NAVAL, 2005).

Parte-hartzea ez da bakarrik gobernuetara dagokien gai bat, gizarte zibilari ere baizik. Botere publikoek hiritarren parte hartzeko eskubidea bermatu behar dute, baina hiritarrek ere parte-hartzeko eskubideari atxiki dagoen erantzukizuna ere onartu behar dute. Gai publiko eta sozialetan nahasteak erantzukizun partekatua eta komunean ekintza dakartza berearekin.

Jarduera parte-hartzaileak hiritar hobeak izan gaitzen laguntzen digu.

PARTE-HARTZEA ETA GIZARTE BIZITZA

Demokrazia hiritarrei boterea indarrean jartzearen parte-hartze maila bat eskaintzen dien prozedurak dauzkan sistema politiko bat da. Argi dago prozedura horien existentzia beharrezko baldintza bat dela, baina ez nahikoa, parte-hartzea eman dadin.

Parte-hartzea demokraziaren oinarritzko pilare bat da, neurri batean, botere demokratikoetan hiritarren parte-hartzearekin eratzen baita (NAVAL ETA ALTAREJOS, 2000). Erabakiak hartu eta erabaki horiek onartu behar dituztenen arteko tartea gainditzeko baliabide bat da. Aurrera eraman ahal izateko, beharrezkoa da: 1) hiritarrentzako gardenak diren eta funtzionamendu egokia duten erakundeak; 2) gizarte zibil aktibo bat; eta 3) benetako parte-hartzeko mekanismoak egon daitezzen.

Erabakiak hartzerakoan parte-hartzeko eskubidea, hauteskunde prozesuez gain, Konstituzioko 23. artikuluan jasotzen da: “Hiritarrek gai publikoetan parte hartzeko eskubidea dute, zuzenean edota sufragio unibertsalaren bitartez aldizkako hauteskundeetan askatasunez aukeratutako ordezkarien bitartez”.

Gizarteak gobernua komunitate, sektore eta erakunde desberdinak elkarrekin erlazioan jartzen dituen sare bat izango balitz bezala funtzionatzen du. Proposamenen ezarpenean eta erabakiak hartzeko orduan hiritarren sostengua eta lankidetzaz izatea ezinbestekoa da.

Honek, lehenik komunitate eta udalerrri mailan, hiritarrek esku-hartu dezaten eta jardun daitezzen indartzea eskatzen du. Demokratikoki aukeratutako politikoek proiektu publikoen erabakien erantzukizuna dute; baina gizarte elkarteek, familiek, hiritarrek, azken finean, ongizate komuna lortzeko laguntzeko eskubide eta betebeharra dute.

Gizartearen sendotasuna hiritar ekintzaren indarraren bitartez neurtzen da, era indibidual zein kolektiboan. Gai publikoetan erabakiak hartzeko gaitasun eta erantzukizuna duten hiritarrekin batera demokrazia sendotzea da helburua.

Informazioaren gizartean, teknologiek hiritarren kontsulta eta parte-hartzea errazten dutela argi dago.

ERREFERENTZIAK

- Altarejos, F. eta Naval, C. (2005). “La educación cívica en una sociedad globalizada”. *Revista Galega do Ensino*, 46, 841-862.
- Bernal, A. (2002). “Voluntariado: participación social educadora”. In C. Naval (Ed.), *Participar en la sociedad civil*, pp. 81-109. Madril: Espasa.
- Espainiako Konstituzioa (BOE zbk. 311, 1978ko azaroak 29koa).
- Naval, C. (Ed.) (2002). *Participar en la sociedad civil*. Iruña: Eunsa.
- Naval, C. eta Altarejos, F. (2000). “Educar para la participación”. In J. L. García Garrido et al., *La sociedad educadora* (pp. 226-229). Madril: Fundación Independiente.
- Espainiako Errege Akademia eta Espainiar Hizkuntzaren Akademien Elkarteak (2006). *Diccionario esencial de la lengua española*. Madril: Espasa.

ERRESPETUA

BIDEOA: <https://goo.gl/h4iDnt>

ZER DA?

Errespetua, batez ere, era desberdinetan bizi dugun barne jarrera eta sentimendu bat bezala ulertzen da.

Batzuetan, gure barrutik norberaren burua errespetatzera presatuak sentitzen gara, ekintzaren bat burutzean giza duintasuna kontutan izatera. Besteen duintasuna ez kalteztzen laguntzen diguten gauza serioen aurrean beste errespetu mota bat ere nabaritzen dugu. Hau da Errege Akademiaren Hiztegiak esaten duen “besteren batekiko miresten, obeditzea”, edo “begiramen, begirune, urguritasuna”.

Dena den, ‘gizalegearekin’ zerikusirik handiagoa duen beste errespetu forma bat badago, irain edo enbarazua eman ez dadin laguntzen diguten gizarte ohituretara lotura estua eduki dezagun garamatzana. Gainera, errespetu sentimendua, batzuetan, ez jardutera edo auziren bat ez egitera eramaten gaituena eta besteen askatasuna errespetatzera. Beste errespetu forma batzuetan ere pentsa daiteke, legeari,

arauei, nagusiei edo iritzi publikoari men egitearekin identifika daitekeena. Azkenik, errespetua ‘beldurrarekin’ ere nahastu daiteke, zerbait egin dezagun oztopatzen duena, ondorioei beldurrarengatik edo inolako hausnarketa tartean egon gabe.

Errespetuari buruz azaldu ditugun sentimendu desberdinak aditzera ematen diren akto desberdinetan islatzen dira. Hortaz, ‘kanpo’ errespetu bati buruz hitz egin dezakegu, gizarte elkarbizitzak eragiten diona. Errespetuaren pertzepzio eta manifestazioek kultura eta gizartearen eragina dute, sozialki eta kulturalki mediatuak daude eta, gainera, zuhurtziaz, egoera bakoitzean zer egin behar den erabakitzen duten subjektuei esker forma zehatza lortzen dute.

NOR DA ERRESPETUZKO?

Errespetu jarrera zerbaiten jabetzari eta onura propiorako zerbaiten erabilerari uko egitean datza, eta distantziak mantenduz, atzeraka botata adierazten da, errespetua merezi duenak gora egin dezan tarte bat sortzen delarik eta hobe ikus dezagun ahalbidetzen duelarik.

Errespetuzkoa existitzen dena, errealitatea, norberaren identitatea, inguruko pertsonen, bizi den garaiaren onarpen gaitasuna indarrean jartzen duena da. Dena azkartasunez onartzen jakitean datza: ez bakarrik daukagun indarra, baita ahultasunak ere; ez bakarrik aukerak, baita mugak ere.

Egiazkotasuna, era berean, errespetuaren beste sus-traietako bat da, hitz, ekintza eta konfiantza keinu duinetan islatzen dena; egiazkotasun operatiboa, hau da, besteekin erlazio estuan. Honela ikusita, egiazkotasuna giza soziabilitatearen, gizarte erlazioen oinarri bezala aurkezten da; gainera, argi dago gezurrak gizakien arteko batasuna suntsitzen duela, distantziak sortuz. Egiazkotasunak, ordea, pertsonen arteko erlazioei (konfiantza, estimua) tinkotasuna eta sendotasuna ematen die eta, hortaz identitate pertsonalaren eraketarako funtsezkoa da.

Era berean, pazientziak errespetuarekin harremana du, fidelotasuna erlazionatuak gaudenekin pazientzia izatean bai-

tatza gehien bat: izate heldu eta arduratsua gizakia den moduan, dena onartzen, ikustean hasten da; hortik sortzen da gauzak aldatu eta eraldatzeko indarra. Horrela pertsonekin justizia egiten da, bestea (bestearen) ikuspegitik batuz eta ondorioz jarduten.

Gizalegeak konfiantza eta giza erlazioak errazten ditu ere bai, pertsonaren estimazioan ondorioztatzen bada behintzat eta ez bada artifizio zaharkitu, huts edo desnaturalizatu soil bat. Gizalegeak bestea nahigabetu dezakeena ezabatu eta ekiditera eramaten gaitu, deserosoa edo zakarra denaz ihes egitera, oztopoak arintzera. Gizalegearekin gazteak heldua ohoratzen du, indartsuak ahula, batzuk besteak, ohorea gizon eta emakume bakoitza izate soilarengatik daukan duintasunaren ondorio delako. Gizalegeak, azken finean, denbora eskatzen du, baina beharrezkoa da batzuetan bide zuzena ez delako modurik egoki edo leunena, besteengan pentsatu behar dugu ordea, nolakoak diren eta nola erreakzionatzen duten berarekin erlazionatzeko modurik onena aukeratzeko.

Isiltasuna eta harrera, azken finean, errespetua eman dadin beste bi ezinbesteko elementu dira. Elkarrizketa harrera badago besterik ezin da eman; elkarrizketa arreta badago: elkarbizitzen dutenen intimitatea prest badago, adikor, ez bakarrik entzuteko, ondorioz jokatzeko ere baizik. Edonola, errespetuaz hitz egitea azkenik, eta erabakigarria da, benetako elkarrizketa prozesu bat da, intersubjektibitate komunikazio jator bat eta parte-hartze natural eta bizi bat (ALTAREJOS ETA NAVAL, 2000; ETA NAVAL, 1995).

Gure arreta txikiengana jartzen badugu, errespetuaren garapenerako prestakuntzarako hainbat arau betetzean, honela laburbil daiteke:

(IKUSI ISAACS, 2008, http://encuentra.com/valores_explicados/educacion_del_respeto_14282/):

1. Denak desberdinak gara eta erakutsi eta, beraz, modu desberdin batean tratatu behar ditugula.

2. Bakoitza denarengatik onartzen erakutsi, ‘sailkatu’ gabe. Ondorioz:

- Beraien ondareez jabetzen, kontsiderazio gutxirekin tratatzen, etab. besteei atsekabea ez eragiteko portatzen erakutsi
- Besteak ez gaitzesten erakutsi.
- Besteen alde era positibo batean jarduten erakutsi.
- Besteengan zerbait positiboa bilatzen erakutsi.
- Besteek beraientzat egindako esfortzuak eskertzen erakutsi.

Nerabezaroa errespetua lantzeko garai bereziki garrantzitsua bezala aurkezten da, beste gizarte bertuteekin gertatzen den bezala. Jadanik irekitako edota irekitzeko bidean dagoen norberaren intimitatearekin, besteak eta norbera errespetatzeak zer esan nahi duen ezagutzen du.

Nerabeak besteengatik errespetatua izan nahi du eta errespeturik ez dagoela deritzonengan onartzen du. Dena den, ez du oso argi berak besteekiko errespetu faltaren bat duenean. Lagunen bat hitzorduren batera ez bada joaten haserretu egiten da, baina ez zaio horrenbeste axola bera bada hitzordura ez doana. Lagunen bat berari buruz gaizki esaka badabil ez du atsegin, baina batzuetan berak hitz egiten du gaizki besteei buruz, etab.

Hobeto ezagutzen diren pertsonen artean –anai-arrebak, lagun minak, etab.– errespetu handiagoa egon beharko litzatekeela dirudi, erlazio horietan gehiago findu beharko baita etengabeko elkarbizitza bat lortzeko. Baina hau ez da beti lortzen erraza eta prestakuntza eta esfortzua beharrezkoak dira.

Gurasoek paper garrantzitsu bat jokatzen dute hemen, ez beharrezko elkarrekiko errespetu faltak susta ditzaketen egoerak sor ez daitezen lan egiten.

Nerabeen beste arazo bat sarritan errespetua “kalterik ez egiten saiatzan, egiten uztea” bezala ulertzen du, eta honela

ez du era egoki batean besteei laguntzeko bere betebeharrara onartuko. Besteek hobetzeko erabateko aukera badute, errespetuak osotasun pertsonal handiagoa lor dezaten laguntzera eramango gaitu. Orain bai, lagundu ahal izateko bestea ezagutu behar dugu, nor den eta bere egoeraren alderdi asko. Besteari oinarririk gabeko iradokizun bat egin ez gero errespetu falta bat izango litzateke, sen on falta bat izateaz gain. Baina pertsona ezagutuz gero, elkarren arteko interes bat egon dadin kontaktu nahikoa badago, errespetua norbaitekiko ekintza positibo bat izango da.

Errespetua, zentzu honetan, beste pertsonaren kondizio eta egoeraren ezagutzan oinarritzen da. Norbaitek bestea nahikoa ondo ezagutzen badu, posible da, neurri handi batean, norberaren ekintzaren ondorioak alde aurretik ezagutzea. Hori dela eta, besteekiko errespetuagatik ere, jardun baino lehen balizko ondorioak kontutan hartzea garrantzitsua da.

Errespetua, azkenik, zentzua edukiko du errealitatean oinarrituta badago, benetakoa denena. Norbait oker dabilela ohartaraztea ez da errespetu falta bat, aditzera ematen den moduaren arabera izan liteke. Izan ere, egia-errikiko errespetuak egoera azaltzera eramango gaitu. Errespetuak, zuhurtasunagatik, norbait ez badago pentsatzen duenaren egiazkotasunaz ziur, iritzirik ez ematea edo ezer ez egitea suposatzen du, inori kalte ez egiten edota etekinik atera ez dezan ekiditen.

GOGOETA FINALAK

Gaur inoiz baino gehiago hezkuntzaren bisio berri bat beharrezkoa dela dirudi, gizakiari arreta egoki modu bezala ulertuta. Egia da mugitzen garen testuinguru merkantilistak irakasle eta ikasleen arteko erlazio mota berezi bat nabarmentzen duela, eta hauek atsegin eman behar zaion bezero batean bihurtzeko arriskua dago, hezi, zaindu eta lagundu behar zaien gizakiak izan ordez.

Hau da egoera, postmodernitatean ohikoak diren planteamendu berriak daude, ordea, sentikortasun berri bate-rantz irekiera bat ikuskatzen denetan. Miresmen jarrera menperatze beste batengatik ordezkatzeko duen pentsaera aldaketa bat gertatzen ari dela dirudi; zaintzaren nagusita-sunaren alde egiten du aldaketa gaitasunaren gainera. Ge-roz eta argiago, teknika etikoki anbigua dela antzematen da, eta anbigutasun hau kaltegarria izatera irits daiteke, ez bada teknologia eta garapena giza testuinguru zabal eta osa-tuago batean jartzen lortzen ez badugu.

Eskaera honek egun lanbide guztietan du eragina baina modu berezi batean hezkuntzarekin lotura dutenetan, eta noski baita osasunarekin, aldaketa hau miatzeko bi esparru pribilegiatu. Zaintza funtsezko helburua den jarduerak ba-tzuei buruz ari gara, hain zuzen.

ERREFERENTZIAK

- Altarejos, F. eta Naval, C. (2000). *Filosofía de la Educación*. Iruña: Eunsa.
- Dillon, R. (1992). *Respect and Care: Toward Moral Integration*. *Canadian Journal of philosophy*, 22 (1), 105-132.
- Dillon, R. (1996). *Dignity, Character and Self-Respect*. New York: Routledge.
- Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Guardini, R. (1997). *Virtù*. Brescia: Morcelliana.
- Isaacs, D. (1996). *La educación en las virtudes humanas*. Iruña: Eunsa.
- Isaacs, D. (2008) *Educación del respeto*. In: http://encuentra.com/valores_explicados/educacion_del_respeto_14282/ (Kontsultatua 2012ko urriak 20an).
- Llano, A. (1988). *La nueva sensibilidad*. Madril: Espasa Calpe.
- Naval, C. (1995). *Enseñanza y comunicación*. Iruña: Eunsa.
- Naval, C. (2001). *Confiar, cuna de la sociabilidad humana*. Costa Rica: Promesa.

Noddings, N. (1984). *Caring: a feminine approach to ethics and moral education*. Berkeley: University of California Press.

EXPRESA SUS IDEAS CON CLARIDAD Y ESCUCHA A LOS DEMÁS

Bere ideiak argitasunez azaltzen ditu eta besteak entzuten ditu

ERANTZUKIZUNA

BIDEOA: <https://goo.gl/dA6iUl>

ZER DA?

Erantzukizunak erantzutea esan nahi du. Egindako zerbaiten edo askatasunez hartutako erabaki baten ondorioak antzeman eta onartzeko gaitasuna da (GARRIDO, 2009). Erantzule izateak gure helburuak lortzeko ekintzarik egokienak zeintzuk diren erabakitzea suposatzen du; alegia, erabaki egokiak hartu eta beraiei erantzuna eman.

NOR DA ERANTZULE?

Pertsona erantzule batek:

- Bere bizitzan nahi dituen baloreak onartzen ditu, hau da, bera dena onartzen du.
- Inguruko egoera edo pertsonen ardura guztia kenduz, egindakoaren justifikaziorik bilatu gabe hartutako erabaki pertsonalen ondorioak onartuko ditu.

- Ongia hautatzeko gai da eta ezetz esatekoa.
- Hartutako erabakien kontra doazen kanpo eta barne presioak jasaten ditu.
- Bere akatsak hauteman eta onartzen ditu.
- Beregan boterea duten pertsonen aurrean kontu ematen du.
- Bere ideiak besteei adierazteko eta besteenak interpretatzeko era eta argitasunaren emaitzan onartzen ditu.
- Lehentasunak ezarriz, bere denbora nola antolatu eta hierarkizatu erabakitzen du.
- Bere eskubideak indarrean jartzen ditu. Bere eginkizun, betebeharrak eta eginbeharrak onartzen ditu.
- Proaktiboa da, parte-hartzen du, aurrea hartzen du eta proiektuekin konprometitzen da.
- Familian, lan esparruan edota gizartean, ongizate komunarekin lan egiten du.

Hitz batez, pertsona erantzule batek bere bizitzako agintea hartzen du, modu egoki batean antolatzen du, hartuko duen bidea aukeratzen du eta horren berri ematen du.

ERANTZUKIZUNA ETA ASKATASUN PERTSONALA

Erantzukizunak burutzen ditugun ekintzen ondorioak onartzearekin lotura estua gordetzen du. Askatasun pertsonala erabiliaz, aukera desberdinen artean aukeratzeko gaitasunetik sortzen den giza balore bat da (ESCÁMEZ ETA GIL, 2009). Zentzu honetan esan daiteke askatasuna eta erantzukizuna txanpon berdinarekin bi alderdi direla. Egokiena aukeratzeko, bizitza pertsonal eta sozialean ongizatea, libre eta arduratsuki jardun behar gara. Gure askatasunaren erabilera egokia beti da arduratsua (NAVAL ETA ARBUÉS, 2011).

Arduratsu izateak gure askatasuna indarrean jarrita aukeratutako edozein ekintzarengatik kontuak eskatzeko aukera dutela esan nahi du.

Gure helburu eta erabakien eskuratzea faktore desberdin askoren baitan dago, baina horietan nagusia gure bizitza eta besteen bizitzarekiko dugun erantzukizunaz jabe izatea da. Hau da, erantzule izateak ez du soilik esan nahi norberaren aurrean erantzun behar izatea, guran autoritatea dutenen aurrean eta gizartearen aurrean ere erantzule gara. Erantzukizuna eremu pertsonal, sozial eta laboralean lantzen da.

ERANTZUKIZUNA ETA GIZARTE BIZITZA

Gizartean bizitzak berarekin ondasunetan parte-hartzea dakar, baina baita esfortzu eta zametan ere. Pertsonen erantzukizuna erabat garrantzitsua da, komunitate bizi-tzan ordena mantentzea ahalbidetzen duen baloretako bat baita, honekin gure erabaki eta gurekin elkarbizitzen eta inguruan dauzkagunetan sor daitezzen ondorioekin konpromisoa erakutsiz. Alegia, gure ekintzen erantzule gara beste pertsonen ongizate, interes eta etorkizunean ere eragina duten heinean.

Gizarte erantzukizun indibiduala gure betebeharren betetzea baino harago doa. Arazo indibidual eta kolektiboen irtenbideak, besteen esfortzuari lotuta, pertsona bakoitzaren esfortzuaren arabera dago (ESCÁMEZ ETA GIL, 2009). Gure adibidearen bitartez gure gizartean aldaketaren eragile izan gaitezke.

Hiritar izatea ez da eginkizun pasibo bat edo soilik bozkatzera mugatzen dena. Gizartean erantzulea den norbanako bat, gizarte horretan bere eginkizuna dena dela, zintotasunez bizi da, besteak errespetatzen ditu, ongizate komuna bilatzen du, adierazpen eta parte-hartze bitartekoak erabiltzen ditu, mugitzen den talde eta gizarte eremuekin eta ingurumenarekin bere elkar erantzukizuna onartzen du.

Ulermena eta bere inguru hurreneko elkarteetan parte-hartzean oinarritutako erlazio pertsonalak eraikitzeko gai da: familia, hezkuntza zentroa, elkartean, erakundeak,

sindikatuak, udaletxea, etabar eta beste hiritarrekin batasuna sustatzeko gai publikoetan parte hartzeko eramaileak sortzeko, eta honela eskubide zibil, politiko, sozial edo bizitza kalitatekoekiko errespetua eskatu ahal izateko (ESCÁMEZ ETA GIL, 2009). Zibikoki mobilizatzeagatik eta gizartearen eraikuntzan parte-hartzeagatik apustua egiten du. Honela jarduten bada, agintea dutenei hartutako erabakiengatik erantzukizuna eskatzeko gai izango da ere.

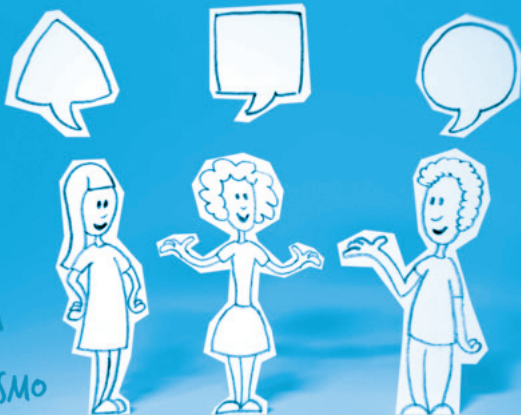
ERREFERENTZIAK

Escámez, J. eta Gil, R. (2001). *La educación en la responsabilidad*.
Bartzelona: Paidós.

Garrido, P. (2009). *Educación en la libertad y responsabilidad*.
Madril: Ediciones Palabra.

Naval, C. eta Arbués, E. (2011). *Autonomía, responsabilidad y ciudadanía: la experiencia de un colegio*. In *Autonomía y responsabilidad. Contextos de aprendizaje educación en el siglo XXI*. Bartzelona: Bartzelonako Unibertsitatea.

RESPECTA
EL
PLURALISMO

Aniztasuna errespetatzen du

ELKARTASUNA

BIDEOA: <https://goo.gl/muCtPP>

ZER DA?

Gizakia gizarte izaki bat da, besteen beharra du eta besteek behar dute. Bi pertsona edo gehiago batzen direnean interes eta beharrak partekatuz eta helburu komun bat lortzeko elkarlanean dabiltzanean, elkartasunari buruz ari gara.

NORDA SOLIDARIO?

Solidario izaten besteengana hurbiltzera lagun gaitzaken balore desberdinak adierazten ditugu, hala nola, eskuza-baltasuna, errespetua, errukia, erantzukizuna, elkarlana, altruismoa, elkarrekikotasuna, enpatia eta justizia.

Solidario dena besteengatik interesa du, baina ez da ondo beharrean geratzen, zailtasunetan daudenetan era eraginkor batean laguntzen saiatzen da.

Solidarioa honakoa da:

- Besteak ulertzeko gai da.
- Aniztasuna errespetatzen du.

- Edonolako diskriminazioari uko egiten dio.
- Ingurumena zaintzen du.
- Erabilera komuneko produktu urrien kontsumoa gutxitzeko neurriak hartzen ditu, besteak beste ura, elektrizitatea, gasa, etabar.
- Elkartasun kanpaina eta GKEren batean parte hartzen du.

Solidarioa, batez ere, gizatasunean aditua da, ahulenen duintasuna lehengoritzen eta zailtasunetan dagoen eta bitziza sozial, politiko eta kulturean osotasunean parte-hartzeko aukerarik ez duen edozeinen eskubide berdintasuna bermatzen saiatzen dena (GARCÍA ROCA, 1994).

PERTSONA SOLIDARIOAK NOLA HEZI

Elkartasunean heztea beharrezkoa da, giza generoarentzat garrantzia handiko balore bat delako.

Jarrera solidarioak adierazten dituen pertsonen adibidearen bitartez ikasten den eta praktikarekin garatzen den jarrera da. Familiak sozializazioaren eta seme-alaben jarrera solidarioen garapenean ezinbesteko papera du. Familia eremua elkartasuna indarrean jartzeko lehen eremua da, adibidez:

- Elkarren laguntza sustatzen.
- Gauzak partekatzen.
- Etxearen antolaketa eta funtzionamendu ekonomikoan laguntzen du.

Elkartasunaren hezkuntza testuinguru erreal batean garatu behar da eta gizarte egoera zehatz bat aldatzearen aukera baten ikuspegitik. Etengabeko sozializazioaren testuinguru batean, gizarte errealitateari buruzko elkarrizketa eta hausnarketa kritikoa ahalbidetzen duen ikaskuntza sustatzen da (MUGARIK GABEKO HEZKUNTZA, 2013).

ELKARTASUNA ETA GIZARTE BIZITZA. KULTURA SOLIDARIO BAT SUSTATZEA

Garatutako herrialdeetan ongizate estatuaren agerpenak eta zerbitzu publikoen mailakako hazkundeak gizarte boluntariotzaren ohitura ahuldu zuen. Dena den, azken urteetan, hiritar parte-hartzearen eta gizarte eragile desberdinen elkarkidetzak gora egin dute, gobernuz kanpoko erakundeak gizarte arazoei irtenbidea bilatzen atal erabakigarri bat izatera pasa direlarik (GARCÍA ROCA, 1994).

Elkartasuna gizarte kohesio faktore bezala ulertzen da, praktikan besteen ongizatean lagundu eta kooperatzera behartuta gaudela onartzera garamatzalako (DE SEBASTIAN, 1996).

Giza duintasunaren errespetuaren bermea ekintza solidarioetan baitan ikaragarri dago. Hauek gizarte justiziaren alderditik bultzatutako ekintzen eremu berdinean aurkitzen dira, dena den, pertsona solidarioak justiziaz behartuta egongo litzatekeena baino gehiago egiteko joera du.

Elkartasun eta boluntariotzaren praktikak indarra eta giza gaitasunen nagusitasuna eta baliabideen ez funtsezko garrantzia antzematen du. Giza gaitasunak (bere borondatea, bere sentsibilitatea, bere irudimena, bere errukia, etab.) gizarte politikek duten baliabide nagusia da.

Boluntariotza beti elkartasun ariketa bat da eta askatasun indibidualen, beraian duden gaietan parte-hartzeko pertsonen eskubidearen eta borondate pertsonalaren adierazpen baten indarrean jartzea bezala uler daiteke. Gizarte boluntariotza doakoa eta desinteresatua den zerbitzu bat da, autonomia pertsonalaren, gizarte parte-hartzearen eta behar handiena dutenekin elkartasunaren ariketa bat bezala sortu dena.

Boluntarioak existitzen dira eskubide indibidualen jabe diren pertsonak daudelako eta ahulenetan bermatzen saiatzen direlako; gizarte, erakunde eta talde prozesuen bizitzan parte-hartzeko beraien eskubidea seriooki hartu duten hiritarrak daudelako. Boluntario izatea aldaketaren eragile bat izatearekin baliokide da, bizi garen elkarte aldatu eta hobetzen laguntzen du (GARCÍA ROCA, 1994).

Ekintza boluntarioa gauzatze pertsonal oso eta heldu baten eskaeratik sortzen da, besteez arduratzera bultzatuko duena eta izate duin eta benetan gizatiarra posible egiten duten baldintzak ezartzen saiatuko dena.

ERREFERENTZIAK

- Buxarraiz, M. R. (1998). *Educar para la solidaridad*. Hemen eskuragarri: <http://www.educacionenvalores.org/IMG/pdf/EducarparalaSolidaridadRosaBuxarraiz.pdf>
- De Sebastián, L. (1996). *La solidaridad*. Bartzelona. Ariel.
- Mugarik Gabeko Hezkuntza (2013). *Guía didáctica para la educación de la solidaridad*. Bartzelona: Mugarik Gabeko Hezkuntza. Hemen eskuragarri: <http://www.educacion-sinfronteras.org/files/934951>
- García Roca, Joaquín (1994). *Solidaridad y voluntariado*. Santander: Sal Terrae.

ONDORIO MODURA

Hiritar on bat izaten ikastea bizitza osoko jarduera bat da eta jakintza praktiko bat, ez dituenak soilik gizartean gure bizitza hobetuko duten ezaugarriak ezagutzearen adimena, ezagutza hori praktikan jartzearen borondatea baizik.

Azken urtetan gizartearen bilakaerak aitzinetik dauzkagun hainbat erronkei aurre egiteko aukera bakar bezala gure hiritar jarrerak indartzeko behar argi bat erakusten digu. Globalizazioak bizitza egiteko eta ulertzeko beste moduei esposizio bat sortu du, sinismen eta uste propioen inguruan hausnartzera eta beste pertsonak modu desberdin batean bizi daitezen zilegi dela onartzera behartzen gaitu. Migrazio fenomenoak gure herri eta hirien profil demografikoa aldatzen ari dira, eta, errespetutik, norberaren sustraien garrantzia ulertzearekin batera aniztasunean aberastasuna aurkitzen ikasi behar da. Gatazka edo hondamendi naturalen ondorioz sortutako krisi humanitarioak sare sozialei esker azkartasunez komunikatzen dira, eta elkartasunaren, beharra dutenei laguntzearen beharraz jabetzera behartzen gaituzte. Planetaren, kulturaren eta tokiko ohituren, gizarte komunitateen zaintza gizartearen jasangarritasunarentzako klabe bezala agertzen dira.

Politika tradizionalako egituretan konfiantzak behera egiten duen egoera baten aurrean, hiritarrak gizartearekiko beraien ekarpen berdingabe eta utziezinaz jabe daitezen modurik onena zein den berriz ere pentsatzea behar argi bat da. Haur eta gazteen kasuan, aukera dugu, eta baita erantzukizuna ere, hiritartasun aktiboa desiragarri eta egingarria den zerbait bezala erakusteko, eta erabateko modu batean gara daitezen lagunduko dieten gizartearen aldeko gaitasunak, jarrerak eta ezagutzak garatzen lagundu.

Argitalpen honen helburua gure gizartearen etorkizunerako jarduera garrantzitsua den honetan ekarpen bat egitea da. Gure inplikazioa hobetzen duten gizarte jarrerak zeintzuk diren identifikatu eta, batez ere, famili eta eskola

hezkuntza eremutik nola aurre egin diezaiokegun, da lan honen ardatza.

Baina hiritar on bat izateko formakuntzak berak bezala, hau ez da testu honen argitalpenean amaitzen den lan bat. Pentsatzen, ikertzen eta gazteengan hiritar kontzientzia suspertzeko modu sortzaile eta eraginkorrak esperimentatzen jarraitu behar baita. Hau guztiona den zeregin bat da: ikertzaileak, hezitzaileak, irakasleak, aitak eta amak. Etorkizuneko lana aberastuko duten iradokizun eta esperientziak jasotzera irekiak gaude.

parlamentocivico@unav.es

@pcivico

BIBLIOGRAFIA

- Altarejos, F. (1991). “La autenticidad y la educación moral”. In F. Altarejos, G. Castillo, F. Gómez Antón, J. L. González-Simancas, M. V. Gordillo, A. M. Navarro eta G. Vázquez, *Lo permanente y lo cambiante en la educación* (pp. 69-94). Iruña: Eunsa.
- Brezinka, W. (1990). *La educación en una sociedad en crisis*. Madril: Narcea.
- Cabrera, F. (2007). “Elaboración y evaluación de programas de educación para la ciudadanía”. *Revista de Pedagogía Bordón*, liburukia 59, zbk. 2 y 3, 375-398.
- Gimeno Sacristán, J. (1985). *Teoría de la enseñanza y desarrollo del currículo*. Madril: Anaya.
- González-Simancas, J.L. (1991). “Principios de la acción educativa”. In F. Altarejos, G. Castillo, F. Gómez Antón, J. L. González-Simancas, M. V. Gordillo, A. M. Navarro eta G. Vázquez, *Lo permanente y lo cambiante en la educación* (pp. 51-67). Iruña: Eunsa.
- Isaacs, D. (2000). *La educación de las virtudes humanas y su evaluación*. Iruña: Eunsa.
- 8/2013 Lege Organikoa, abenduak 9koa, Hezkuntza Kalitatearen Hobekuntzarako (BOE zbk. 295, 2013ko abenduak 10koa).
- Mir, J. I. (2001). “El reto de la educación cívica en un colegio”. In C. Naval y C. Urpí, *Una voz diferente en la educación moral* (pp. 227-254). Iruña: Eunsa.
- Pérez Gómez, A., Martínez, M., Tey, A., Escombra, M. A. eta González, M. T. (2007). *Profesorado y otros profesionales de la educación. Alternativas para un sistema escolar democrático*. Madril: MEC y FIES; Bartzelona: Octaedro.
- Quintana, J. M. (1998). *Pedagogía axiológica. La educación ante los valores*. Madril: Dykinson.
- Zabala, A. eta Arnau, L. (2007). *Cómo aprender y enseñar competencias*. Bartzelona: Graó.

- Arbués, C. eta Naval, C. (2012). “La competencia social y cívica en la Universidad”. In Gaviria, J.L., Palmero, C., Marañón, P. (ed.). *Entre generaciones: educación, herencia y promesas* (pp. 478-488). Madril: Instituto Calasanz de Ciencias de la Educación-Sociedad Española de Pedagogía.
- Arbués, E. (2014). “Civic education in Europe: pedagogic changes versus social reality”. *Sociology Mind*, 4 (3), 226-232.
- Arbués, E. (2014). “Presente y futuro en el ámbito de la educación para la ciudadanía en Europa”. *Teoría de la Educación en la Sociedad de la Información*, 15 (4), 85-106.
- Arbués, E. eta Naval C. (2014). “Una proposta metodològica nell’ambito dell’educazione alla cittadinanza”. In Ricci, G. F. eta Armani, S. (ed), *Cittadinanza attiva e cultura euromediterranea. Buone pratiche interculturali per una politica inclusiva* (pp. 133-165). Milan: Franco Angeli.
- Arbués, E., Naval, C., Reparaz, C. eta Ugarte, C. (2014). “La competencia social y cívica en la universidad. Un caso concreto”. *Revista Panamericana de Pedagogía*, zbk. 22.
- Arbués, E., Naval, C., Reparaz, C., Sádaba, C. eta Ugarte, C (2012). “La competencia social y cívica. Guía didáctica”. *Educación secundaria*. Iruña: Parlamento de Navarra / Servicio de publicaciones Universidad de Navarra.
- Arbués, E., Naval, C., Repáraz, Ch. (2010). “La educación para la ciudadanía en la legislación educativa española. De la Constitución a la Ley Orgánica de Educación (1978-2006)”. En Naval, C., Lara, S., Ugarte, C. eta Sádaba, Ch. (ed.). *Educación para la comunicación y la cooperación social* (pp. 55-78). Iruña: Publicaciones del Consejo Audiovisual de Navarra.
- Arbués, E., Reparaz, C. eta Naval, C. (2012). “Los alumnos y la educación para la ciudadanía. Primeros resultados”. *Revista Española de Pedagogía*, año LXX, nº 253, 417-439.

- Arbués, E., Repáraz, Ch., Naval, C. (2010). “Los alumnos de secundaria ante la educación para la ciudadanía”. In Naval, C., Lara, S., Ugarte, C. eta Sádaba, Ch. (ed.). *Educación para la comunicación y la cooperación social* (pp. 219-246). Iruña: Publicaciones del Consejo Audiovisual de Navarra.
- Arbués, E.; Repáraz, Ch.; Naval, C. (2011). “La convivencia escolar: actitudes de participación y compromiso social de los alumnos”. In Román, J.M.; Carbonero, M.A.; Valdivieso, J.D. (konp.). *Educación, aprendizaje y desarrollo en una sociedad multicultural* (pp. 8959-8970). Madril: Ediciones de la asociación nacional de psicología y educación.
- Cobo, C. eta Naval, C. (2013). “Digital scholarship: exploration of strategies and Skills for knowledge creation and dissemination”. In *International Conference on Internet Science Conference Proceedings* (pp. 52-59). Brusela: FP7 European Network of Excellence in Internet Science.
- Laker, J., Naval, C., Mrnjaus, K. (2014). “The Folly of Employability. The case for a citizen-driven market economy”. *Annales. Ser. Hist. Sociol.*, 24 – 2014-3, 397-406.
- Laker, J.A., Naval, C., Mrnjaus, K. (ed.) (2014). *Citizenship, Democracy and Higher Education in Europe, Canada and the USA*. Palgrave. Macmillan Publishers Ltd. UK.
- Laker, J.A., Naval, C., Mrnjaus, K. (ed.) (2014). “Civic Pedagogies in Higher Education”. *Teaching for Democracy in Europe, Canada and the USA*. Palgrave. Macmillan Publishers Ltd. UK.
- Lara, S. eta Naval, C. (2009). “Educative proposal of web 2.0 for the encouragement of social and citizenship competence”. In G. Siemens eta C. Fulford (ed.). *World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications Lib.* 2009, zbk. 1 (ekainak 22, 2009) pp. 47–52.
- Lara, S. eta Naval, C. (2010). “Participación en la sociedad del conocimiento y redes sociales”. In *eLearning 2.0: en seña y aprender en la Sociedad del Conocimiento* (pp. 1-10). Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitatea.

- Lara, S. eta Naval, C. (2010). "Social Network Site Usage and Social Participation". In *Proceedings of World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications 2010* (pp. 2438-2442). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE), Chesapeake, VA (USA).
- Lara, S. eta Naval, C. (2010). "Uso de rede social e participação social". *Revista de Informática Aplicada / Journal of Applied Computing*, Lib. 6, zbk. 1, 32-38.
- Lara, S. eta Naval, C. (2012). Social Networks, Civic Participation and Young People: a Literature Review and Summary of the Educational Challenges. In Manoharan, Aroon, and Holzer, Marc (ed.). *Active Citizen Participation in E-Government: A Global Perspective* (pp. 197-205). IGI Global: Hersey, PA.
- Lara, S. eta Naval, C. (2014). "Surfing on the Wearable Tech: challenges for social participation". In *Proceedings of World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications* (pp. 2070-2075). Chesapeake, Virginia (EEUU): AACE (Association for the Advancement of Computing in Education).
- Martino, S. C. eta Naval, C. (2013). "Hacia una mentalidad responsable de la sociedad en las universidades". In *Conversaciones con un maestro (liber amicorum). Estudio interdisciplinar de discípulos y colegas en homenaje al profesor Dr. D. José Luis García Garrido, Catedrático Emérito de Universidad* (pp. 429-488). Madril: UNED-Ediciones Académicas.
- Martino, S. C. eta Naval, C. (2013). "La formación ética y cívica en la Universidad". *El papel de los docentes. Edetania. Estudios y propuestas educativas*, 43, 161-186.
- Muñoz Saldaña, M.; Sádaba, Ch.; Naval, C. (2011). La competencia mediática en los adolescentes, el caso de internet. In *Estrategias de Alfabetización Mediática: Reflexiones sobre comunicación y educación* (pp. 1-16). Bartzelona: Bartzelonako Unibertsitate Autonomoa; Mentor Media Literacy

- Naval, C. (2009). *Educación de la sociabilidad*. Iruña, Astrolabio.
- Naval, C. (2011). Towards an Education for Sociability. In Corsi, M. (ed.). *Educare alla democrazia e alla cittadinanza* (pp. 305-319). Pensa Multimedia: Lecce (Italia).
- Naval, C. eta Arbués, E. (2011). *Autonomía, responsabilidad y ciudadanía: la experiencia de un colegio*. En *Autonomía y responsabilidad. Contextos de aprendizaje y educación en el siglo XXI* (pp. 1-6). Bartzelona: Universitat de Barcelona.
- Naval, C. eta Arbués, E. (2012). “La alfabetización mediática de los futuros profesores de educación primaria y secundaria”. In García Aretio, L. (Ed.), *Sociedad del conocimiento y educación* (pp. 93-102). Madril: Universidad Nacional de Educación a Distancia.
- Naval, C. eta Arbués, E. (2014). “La alfabetización mediática de los futuros profesores de educación primaria y secundaria en un entorno intercultural”. In Satara, F., *La costruzione del pensiero e delle strategie interculturali* (pp. 69-91). Lecce: Pensa Multimedia.
- Naval, C. eta Pérez Diez del Corral, M. (2013). “El respeto en el contexto de la relación educativa”. In Ibáñez-Martín, J.A (koord.), *Educación, libertad y cuidado* (pp. 169-180). Madril: Dykinson.
- Naval, C. eta Ruiz Corbella, M. (2012). “Aproximación a la responsabilidad social universitaria. La respuesta de la universidad a la sociedad”. *Bordón*, 64 (3), 103-115.
- Naval, C. eta Ruiz Corbella, M. (2013). “La responsabilidad social universitaria, vía para el cuidado de la comunidad”. In Ibáñez-Martín, J.A (Coord.), *Educación, libertad y cuidado* (pp. 111-120). Madril: Dykinson.
- Naval, C. eta Ugarte, C. (2009). “Voluntariado y service-learning en la escuela. In J. Hernández, S. Molina y M. Inda (ed.), *La Escuela Hoy*”. *La Teoría de la Educación en el proceso colectivo de construcción de conocimiento* (pp. 337-350). Oviedo: Universidad de Oviedo.
- Naval, C. eta Ugarte, C. (2012). “The Development of Civic Competencies at Secondary Level through Service-Lear-

- ning Pedagogies”. In Print, M.; Lange, K. (eds.). *Schools, curriculum, and civic education for building democratic citizens* (pp. 99-112). Rotterdam: Sense Publishers.
- Naval, C., García, R., Puig, J. M., Santos, M. A. (2011). “La formación ético-cívica y el compromiso social de los estudiantes universitarios”. *Encounters on Education*, 12, 77-91.
- Naval, C., Lara, S., Ugarte, C. eta Sádaba, Ch. (2010) (ed.). *Educación para la comunicación y la cooperación social*. Iruña: Consejo Audiovisual de Navarra.
- Naval, C., Repáraz, C. eta Arbués, E. (2009). “Implantación de la asignatura educación para la ciudadanía y los derechos humanos en 3º de secundaria: valoraciones del profesorado”. El caso concreto de Zaragoza en el curso 2008-09. In J. Hernández, S. Molina eta M. Inda (ed.), *La escuela hoy. La Teoría de la Educación en el proceso colectivo de construcción del conocimiento* (pp. 329-336). Oviedo: Universidad de Oviedo.
- Naval, C., Reparaz, C. eta Ugarte, C. (2012). En torno a la participación política de los jóvenes universitarios. El caso concreto de las elecciones europeas del 7 de junio de 2009. In Lázaro, R. (ed.) *De ética y política*. Tecnos: Madrid. Colección Biblioteca de Historia y Pensamiento político.
- Naval, C., Repáraz, Ch. eta Ugarte, C. (2013). “En torno a la participación política de los jóvenes universitarios. El caso concreto de las elecciones europeas del 7 de junio de 2009”. In R. Lázaro (ed.), *De ética y política*. Conceptos, historia, instituciones (pp. 325-375). Madrid: Tecnos. Colección Biblioteca de Historia y Pensamiento político.
- Naval, C., Sádaba, Ch., Pérez Alonso-Geta, P. (2012). “Relaciones de pares, tecnologías de la comunicación y educación ciudadana”. *Revista MEC-EDUPAZ*, nº 1, 130-151.
- Naval, C., Ugarte, C., Laker, J.A. (2012). The Development of Civic Competences at the University through Community Service-Learning Pedagogies. In *El valor de la*

- educación. Homenaje al profesor Emilio López Barajas* (pp. 77-92). Madril: Editorial Universitas.
- Naval, C.; Arbués, E. eta Reparaz, C. (2012). “Sobre la enseñanza de la competencia cívica”. In *Libro Homenaje al profesor José Antonio Ibáñez-Martín Mellado* (pp. 224-239). Madril: Biblioteca Online, Madrid.
- Reparaz, C., Arbués, E., Naval, C. eta Ugarte, C. (2015). El índice cívico de los universitarios: sus conocimientos, actitudes y habilidades de participación social. *Revista española de pedagogía*, LXIII urtea, 260, 23-51.
- Reparaz, C., Ugarte, C., Naval, C. (2010). “Democratic Participation among Spanish University Students in Europe. The case of the University of Navarra”. In Naval, C., Lara, S., Ugarte, C. eta Sádaba, Ch. (ed.). *Educación para la comunicación y la cooperación social* (pp. 95-113). Iruña: Publicaciones del Consejo Audiovisual de Navarra.
- Reparaz, Ch. eta Naval, C. (2014). Bases conceptuales de la participación de las familias. In *La participación de las familias en la educación escolar* (pp. 25-38). Madril: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte (Secretaría General Técnica) – Consejo Escolar del Estado.
- Stara, Flavia; Naval, Concepción (ed.) (2014). Volumen monográfico co Arts and Museum Education - Arte e Musei, Educazione e Formazione. *Education Sciences & Society*, lib. 5, zbk. 2, 299 orr..
- Ugarte, C. eta Naval, C. (2008/2009). “El desarrollo de las competencias cívicas en la universidad. Una experiencia de enseñanza online-presencial”. *Cuestiones Pedagógicas*, zbk. 19. Liburuki monografikoa “La universidad en el nuevo espacio de Educación Superior” M. N. García Gómez koordinatua, 115-140.
- Ugarte, C. eta Naval, C. (2010). “El service-learning, medio adecuado para promover la cooperación social. El caso concreto del programa Create your own charity”. In Naval, C., Lara, S., Ugarte, C. eta Sádaba, Ch. (ed.). *Educación para la comunicación y la cooperación social* (pp. 263-281). Iruña: Publicaciones del Consejo Audiovisual de Navarra.

- Ugarte, C. eta Naval, C. (2010). “La formación política de los alumnos de educación secundaria. Descripción y valoración de programas de Service-learning en los Estados Unidos y la Unión Europea”. *Revista Edetania. Estudios y propuestas socio-educativas*. lib. 37, 109-128.
- Ugarte, C., Reparaz, C., Naval, C. (2013). Participación y abstención de los jóvenes en las elecciones al parlamento Europeo de 2009. Una respuesta desde la educación cívico-política. *Educación XXI*, 16 (2), 209-230.

DISEINUA

KEN

IRUDIAK

César Cabañas
deMiranda Studio

INPRIMATEGIA

Esprinta

ISBN

978-84-8081-476-8

L.G.

NA 2188-2015

<http://www.unav.edu/web/parlamento-civico>
parlamentocivico@unav.es

 @pcivico

